

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียน จึงจะนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับดังต่อไปนี้

- 2.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา
- 2.2 ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน
- 2.3 ความจำเป็นในการนิเทศภายในโรงเรียน
- 2.4 หลักการนิเทศภายในโรงเรียน
- 2.5 ขอบข่ายงานนิเทศภายในโรงเรียน
- 2.6 กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน
- 2.7 กิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน
- 2.8 การนิเทศแบบคลินิก
- 2.9 บทบาทและหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียน
- 2.10 คุณลักษณะของผู้นิเทศการศึกษา
- 2.11 มาตรฐานการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน
- 2.12 แผนพัฒนาโรงเรียนต้นแบบการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน
- 2.13 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา

2.1.1 ความหมายของการนิเทศการศึกษา

นักการศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาตามวิวัฒนาการด้านการศึกษา จุดมุ่งหมายและแนวทางการจัดการศึกษาดังนี้

สาโรช บัวศรี (อ้างถึงใน วาไรต์ บุษวัสดี, 2536) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือการช่วยเหลือ ดูแลและตรวจตรา แนะนำ สนับสนุน ส่งเสริมและเกื้อกูล เพื่อให้งานวิชาการและธุรการในโรงเรียนหรือแต่ละสายงานเกิดผลดี การนิเทศการศึกษานี้ไม่เกี่ยวกับการบังคับบัญชาแต่ประการใด แต่เป็นการแนะนำโดยแท้และเป็นการแนะนำช่วยเหลืออย่างเปิดเผย

สาย ภาณุรัตน์ (อ้างถึงใน เพ็ญ บุตรปาละ, 2538) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ ความพยายามอย่างหนึ่งในหลาย ๆ อย่างที่จะช่วยส่งเสริมให้การศึกษาที่มีคุณภาพทั้งในด้านการเรียนและการสอน

ภิญญ์ สาร (2519) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษามีความหมายถึง ความพยายามทุกชนิดของเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาในการแนะนำครูและผู้อื่นที่ทำงานเกี่ยวกับการศึกษา ให้รู้วิธีปรับปรุงการสอนหรือการให้การศึกษา

ชารี มณีศรี (2523) ได้สรุปความหมายการนิเทศการศึกษาว่า การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน (learning teaching situations) ความสำเร็จของงานขึ้นอยู่กับความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

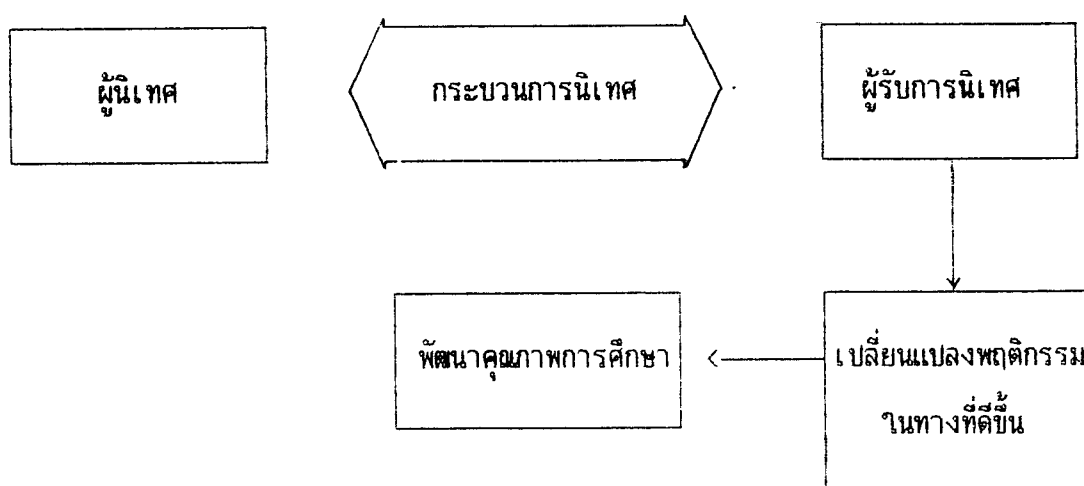
ชาญชัย อาจิมสมาจารย์ (2525) ให้ความหมายของการนิเทศว่า การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ที่ไม่หยุดนิ่งในการให้คำแนะนำและชี้ช่องทางในลักษณะที่เป็นกันเองแก่ครูและนักเรียนเพื่อการปรับปรุงตัวของเขาเองและสภาพการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษาที่พึงประสงค์

นิพนธ์ กิณางค์ (2526) ได้สรุปว่า การนิเทศการศึกษาคือ การปรับปรุงคุณภาพการศึกษานั้นเอง การนิเทศการศึกษาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาของบุคคลหลายฝ่ายและจุดหมายของการนิเทศการศึกษา คือ การจัดบริการทางการศึกษาที่ดีและมีคุณภาพสูง

พนัส หันนาคินทร์ (2529) มีความเห็นว่า การนิเทศการสอนไม่ใช่เป็นเรื่องของการตรวจจับผิด แต่เป็นการที่ผู้นิเทศเข้าไปเพื่อช่วยเหลือแนะแนวให้เกิดการปรับปรุง แก้ไขปัญหาที่มีอยู่ให้หมดไป และในขณะเดียวกันก็พยายามเสริมสร้างความสามารถในการทำงานของครูผู้สอนให้สูงขึ้น โดยการใช้ศักยภาพและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของครูเหล่านั้น ผู้ทำการนิเทศจึงควรใช้วิธีการสร้างมนุษยสัมพันธ์ให้เกิดขึ้น พยายามให้ครูผู้สอนมั่นใจและไว้วางใจว่า ผู้นิเทศคือ ผู้หวังดีที่จะช่วยร่วมมือกันทำงานให้ไปสู่เป้าหมายของโรงเรียนได้อย่างดีที่สุด เท่าที่ความสามารถทั้งสองฝ่ายจะบันดาลให้เป็นไปได้

สัจด์ อุทรานันท์ (2530) ให้ความเห็นว่า การนิเทศการศึกษาคือ กระบวนการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนของนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2533) ได้ให้ความหมายว่าการนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ เพื่อปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพ การปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งจากความหมายดังกล่าว สามารถเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 ความหมายของการนิเทศการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535) สรุปว่า การนิเทศการศึกษาหมายถึง กระบวนการจัดการบริหารการศึกษา เพื่อชี้แนะให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือกับครูและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนของครูและเพิ่มคุณภาพของบทเรียนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

บันลือ พุกกะวัน (2536) ให้ความเห็นว่า การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการ (Process) เป็นการทำงานอย่างมีแผนงาน เป็นการกระทำที่มีขั้นตอนและความต่อเนื่อง เพื่อให้ครูที่ผ่านกระบวนการนิเทศการศึกษาเกิดความตื่นตัว (คลายความกังวลหรือข้อคับข้องใจ

ทั้งในหน้าที่การงานและส่วนตัว) มีความเข้าใจที่จะใช้วิธีการในการพัฒนาวิชาชีพได้คล่องตัวขึ้น โดยมีการปรับปรุงการเรียนการสอนอยู่ตลอดเวลาและต่อเนื่อง

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2536) ได้สรุปว่า การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานและความร่วมมือระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ เพื่อประสิทธิภาพสูงสุดในการเรียนของนักเรียน

Good (1959) ได้ให้ความหมายว่า การนิเทศการศึกษาเป็นความพยายามทุกอย่างของเจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษา ในการแนะนำครูหรือบุคคลอื่นที่ทำงานเกี่ยวกับการศึกษาให้รู้วิธีการเกี่ยวกับการปรับปรุงงานสอน การนิเทศการศึกษาจะช่วยให้เกิดความงอกงามในวิชาชีพ การศึกษา ช่วยพัฒนาครู ช่วยในการเลือกและปรับปรุงวัตถุประสงค์ทางการศึกษา ช่วยเลือกและปรับปรุงการประเมินผลการสอน

Burton และ Brucker (1965) ได้ให้ความหมายว่า การนิเทศการศึกษาคือ กลวิธีของผู้เชี่ยวชาญในอันที่จะให้บริการเกี่ยวกับการปรับปรุงการสอน โดยขอความร่วมมือของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหลายฝ่าย เพื่อก่อให้เกิดความเจริญงอกงามและพัฒนาแก่เด็ก

Wiles (1967) ได้ให้ความหมายว่า การนิเทศการศึกษาคือ การแนะนำซึ่งกันและกัน วางแผนงานร่วมกัน ปรึกษาหารือกันและกัน เพื่อหาทางปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

Harris (1975) ได้ให้ความหมายว่า การนิเทศการศึกษาหมายถึง สิ่งที่เป็นบุคลากรในโรงเรียนกระทำต่อบุคลากรหรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการดำเนินงานหรือเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานของโรงเรียน มุ่งทำให้โรงเรียนเกิดประสิทธิผลในด้านงานสอนเป็นสำคัญ

จากความหมายการนิเทศการศึกษาที่ได้นำเสนอ อาจสรุปได้ว่า "การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันด้วยความร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อให้ครูมีขวัญกำลังใจสามารถพัฒนาตนเองและสามารถปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา"

2.1.2 จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งการนิเทศนั้นจะต้องดำเนินการทั้งการพัฒนางานและ

การพัฒนาบุคลากรโดยความร่วมมือของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษา ดังนั้นนักการศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิได้กล่าวถึง ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

สาย ภาณุรัตน์ (อ้างถึงใน นิพนธ์ กินาวงศ์, 2526) ได้อธิบายจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา ดังนี้

- 1) ช่วยให้ผู้ครูเห็นและเข้าใจถ่องแท้ในวัตถุประสงค์ของการศึกษาและหน้าที่โดยเฉพาะของโรงเรียนที่จะดำเนินไปสู่วัตถุประสงค์ของการศึกษานั้น
- 2) ช่วยให้ผู้ครูได้เห็นและเข้าใจในความต้องการของเยาวชนและปัญหาต่าง ๆ ของเยาวชนและช่วยจัดสนองความต้องการของเยาวชนอย่างดีที่สุดที่จะทำได้ ตลอดจนช่วยแก้ไขและป้องกันปัญหาอันจะถึงมีแก่เยาวชน
- 3) ช่วยสร้างครูให้มีคุณลักษณะแห่งความเป็นผู้นำ
- 4) ช่วยเสริมขวัญของคณะครูให้อยู่ในสภาพที่ดีและเข้มแข็งและรวมหมู่คณะให้เป็นทีมปฏิบัติงานร่วมกันด้วยกำลังสติปัญญาอันสูง เพื่อบรรลุจุดประสงค์อันเดียวกัน
- 5) ช่วยพัฒนาความเหมาะสมของงานที่ถูกต้องกับความสามารถของครูแต่ละคนและมอบหมายงานนั้นให้ครูแต่ละคน แล้วช่วยกันประคับประคองให้ครูผู้นั้นใช้ความสามารถของตนปฏิบัติงานนั้นให้ก้าวหน้าอยู่เรื่อย ๆ
- 6) ช่วยครูให้พัฒนาการสอนของตน
- 7) ช่วยฝึกครูใหม่ให้เข้าใจงานในโรงเรียนและงานของอาชีพครู
- 8) ช่วยประเมินผลงานของครูโดยอาศัยความเจริญงอกงามของเด็กไปตามแนวทางที่ได้ตกลงกันไว้
- 9) เพื่อช่วยให้ครูรู้จักค้นหาจุดลำบากในการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคนและช่วยครูวางแผนการสอนให้เหมาะสมเพื่อแก้ไข
- 10) ช่วยในการประชาสัมพันธ์ บอกเล่าและชี้แจงให้ราษฎรในท้องถิ่นทราบถึงความเคลื่อนไหวของการศึกษาที่โรงเรียนในท้องถิ่นได้จัดดำเนินการ ทั้งนี้ เพื่อให้ราษฎรเข้าใจและมีศรัทธาให้ความร่วมมือและให้การช่วยเหลือ
- 11) ช่วยยับยั้งปัญหาต่าง ๆ ของโรงเรียนที่ทางโรงเรียนไม่สามารถ จะแก้ไขได้โดยลำพัง เสนอขอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่จะแก้ไขให้ลุล่วงไปจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารและจากราษฎร

12) ช่วยป้องกันกับครูให้พ้นจากการถูกใช้งานจนเกินขอบเขตและช่วยป้องกันครูจากการถูกตำหนิตไ้ยืนหรือถูกลงโทษอย่างไม่เป็นธรรม

สมพงษ์ เกษมสิน (อ้างถึงในเพชฌุ บุตรปาละ, 2538) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ 6 ประการและเรียกเป็นอักษรย่อว่า OSMMAE ซึ่งย่อมาจาก

- O - Objectives การช่วยเหลือครูในการเลือกและปรับปรุงวัตถุประสงค์ของการสอน
- S - Subject matters การช่วยเหลือในการเลือกและปรับปรุงเนื้อหาการสอน
- M - Method การช่วยเหลือให้รู้จักเลือกและปรับปรุงการใช้วิธีสอน
- M-Materials การช่วยเหลือครูให้รู้จักเลือกและปรับปรุงการใช้วัสดุอุปกรณ์ประกอบการสอน
- A - Activities การช่วยเหลือครูให้รู้จักเลือกและปรับปรุงการใช้กิจกรรมเสริมหลักสูตรในการสอน
- E - Evaluation การช่วยเหลือครูให้รู้จักเลือกและปรับปรุงวิธีการประเมินผลการเรียนรู้การสอน

สังัด อุทรานันท์ (2530) ได้กล่าวว่า การนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 4 ประการ จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ คือ

- 1) เพื่อพัฒนาคน การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ครูและบุคลากรเหล่านั้นได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น
- 2) เพื่อพัฒนางาน การนิเทศการศึกษามีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่นักเรียน ซึ่งเป็นผลผลิตจากการสอนของครูและบุคลากรทางการศึกษา การนิเทศจึงมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนางานสอนให้ดีขึ้นนั่นเอง
- 3) เพื่อสร้างการประสานสัมพันธ์ เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกัน รับผิดชอบร่วมกัน ผลิตเปลี่ยนกันเป็นผู้นำและผู้ตามในการนิเทศการศึกษา ซึ่งการนิเทศมาใช้ในการทำงานภายใต้การถูกบังคับและคอยตรวจตราหรือคอยจับผิด
- 4) เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ ขวัญและกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลมีความตั้งใจทำงาน ซึ่งจะเป็นผลให้การนิเทศการศึกษาประสบความสำเร็จ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2533) กำหนดความมุ่งหมายทั่วไปของการนิเทศการศึกษา ดังนี้

- 1) เพื่อช่วยให้ครูมองเห็นปัญหาและความต้องการความจำเป็นของเด็กและเยาวชน สามารถจัดสนองความต้องการของเด็กและเยาวชนได้ รวมทั้งการแก้ไขและป้องกันปัญหา
 - 2) เพื่อช่วยให้ครู ผู้บริหารและข้าราชการทุกฝ่ายได้มองเห็นและเข้าใจจุดมุ่งหมายของการศึกษาและบทบาทหน้าที่ของตน เพื่อดำเนินการให้บรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าว
 - 3) ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานของครูและเจ้าหน้าที่ให้อยู่ในสภาพที่ดี และร่วมปฏิบัติงานเป็นคณะด้วยกำลังสติปัญญา เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายปลายทางอันดี
 - 4) เพื่อให้ครูได้พัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะในการสอน ตลอดจนการทำแผนการสอน สื่อการสอน การประเมินผล
 - 5) เพื่อประสานงานกับผู้บริหารการศึกษานานอื่นที่จะแก้ปัญหาดัง ๆ ที่โรงเรียนและสำนักงานไม่อาจดำเนินงานได้ตามลำพัง
 - 6) เพื่อช่วยประเมินผลงานของครูและเจ้าหน้าที่ รวมทั้งช่วยวางแผนแก้ปัญหานั้นให้เหมาะสม
 - 7) เพื่อช่วยให้ครูใหม่ได้เข้าใจงานของโรงเรียนและอาชีพครู
 - 8) เพื่อช่วยในด้านประชาสัมพันธ์และสร้างครูใหม่ลักษณะแห่งความเป็นผู้นำ
- Brigg และ Justman (อ้างถึงใน นิพนธ์ กินาวงศ์, 2526) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ 4 ประการ คือ

- 1) เพื่อเสริมสร้างความเป็นผู้นำทางวิชาชีพ (Professional leadership) เพราะการนิเทศการศึกษาทำให้ผู้เกี่ยวข้องในวงการศึกษามีโอกาสเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือสัมมนาวิชาการ ทำให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการศึกษา นอกจากนี้การนิเทศการศึกษาทำให้เกิดการทดลองหลักสูตร วิธีสอนใหม่ ๆ ขึ้น
- 2) เพื่อเสริมสร้างความเจริญก้าวหน้าของครู (Aid teacher's growth) หรือเปิดโอกาสให้ครูได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ส่งเสริมการทดลองกิจกรรมทางการสอนที่ครูสนใจอยากจะทำ เปิดโอกาสให้ครูได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของสมาคมต่าง ๆ ทางการศึกษา ส่งเสริมให้ครูรู้จักใช้เวลาว่างที่เป็นประโยชน์ เป็นต้น

3) เพื่อปรับปรุงการสอนของครู (Improving of teaching) การนิเทศ การศึกษาจะทำให้มีการพิจารณาคัดเลือกครูที่มีความสามารถ การกำหนดหน้าที่ครูที่ตรงกับ ความสามารถ การให้มีการสังเกตการสอน การประชุมอบรมเกี่ยวกับปัญหาการสอนและ การสาธิตการสอน

4) เพื่อเป็นแนวทางสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน (Guiding staff and community relations) การนิเทศการศึกษาจะช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์อันดี ระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครองที่สนใจการศึกษา ส่งเสริมการจัดตั้งสมาคมผู้ปกครองและครู ส่งเสริมให้ครูเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับชุมชน เป็นต้น

จากจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาที่นำเสนอ อาจสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา มีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ คือ

- 1) เพื่อพัฒนางานจัดการศึกษา ได้แก่ การพัฒนาให้มีหลักสูตรกิจกรรมการเรียน การสอน การวัดและประเมินผลการศึกษา สื่อการเรียนและสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ที่เหมาะสม ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน เป็นผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์
- 2) พัฒนาบุคลากรทางการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง "ครู" ให้สามารถพัฒนาตนเอง พัฒนาศักยภาพของตนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ มีความเจริญก้าวหน้าทาง วิชาชีพและมีขวัญกำลังใจที่ดีในการทำงาน
- 3) สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อ ร่วมมือกันป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนและเพื่อร่วมมือกันพัฒนาคุณภาพการศึกษา

2.1.3 หลักการนิเทศการศึกษา

การนิเทศศึกษามีหลักการที่นักการศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิได้นำเสนอไว้ ดังนี้

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (อ้างถึงใน วิโรจน์ บรรดาศักดิ์, 2532)

ได้อ้างคำกล่าวของ Burton และ Bruckner ซึ่งได้กำหนดหลักการนิเทศการศึกษาไว้ 4 ประการ คือ

- 1) การนิเทศการศึกษาควรมีความถูกต้องตามหลักวิชา (Theoretically sound)

(1) การนิเทศควรจะเป็นไปตามค่านิยม วัตถุประสงค์และนโยบายซึ่งเกี่ยวข้องกับการนั้นโดยเฉพาะ

(2) การนิเทศควรจะเป็นไปตามความเป็นจริงและตามกฎเกณฑ์ของเรื่องนั้นๆ
มีเป้าหมายและนโยบายที่แน่นอน

2) การนิเทศการศึกษาควรจะเป็นวิทยาศาสตร์ (Scientific)

(1) การนิเทศควรเป็นไปอย่างมีระบบ มีระเบียบและวิธีการในการศึกษา
ปรับปรุงและประเมินผลสิ่งต่าง ๆ ภายในขอบเขตของงานนั้น ทั้งนี้ย่อมหมายรวมทั้ง
ด้านกระบวนการนิเทศและบรรดาอุปกรณ์ที่ใช้ในการนิเทศด้วย

(2) การนิเทศควรจะได้มาจากการรวบรวมและสรุปผลจากข้อมูลอย่างเป็นปรนัย
มีความถูกต้อง แน่นนอน เป็นที่เชื่อถือได้และอย่างมีระเบียบมากกว่าการสรุปเอาจากความคิดเห็น

3) การนิเทศการศึกษาควรเป็นประชาธิปไตย (Democratic)

(1) การนิเทศจะต้องเคารพในบุคคล และความแตกต่างของแต่ละบุคคลและ
พยายามส่งเสริมการแสดงออกของแต่ละบุคคลอย่างเต็มที่

(2) การนิเทศจะต้องเปิดโอกาสให้มีการร่วมมือและใช้ประโยชน์จากการมีส่วนร่วม
ร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้มากที่สุด

(3) การนิเทศควรใช้อำนาจให้น้อยที่สุดและอำนาจนั้นจำเป็นต้องได้มาจาก
หมู่คณะ

4) การนิเทศการศึกษา ควรจะเป็นการสร้างสรรค์ (Creative)

(1) การนิเทศควรจะแสวงหาความสามารถพิเศษของแต่ละบุคคล แล้วเปิด
โอกาสให้ได้แสดงออกและพัฒนาความสามารถนั้นอย่างสูงสุด

(2) การนิเทศควรมีส่วนในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม เพื่อให้
เกิดความคล่องตัวในการทำงานมากที่สุด

ซารี มณีศรี (2523) ได้เสนอหลักการนิเทศการศึกษาดังต่อไปนี้

1) การนิเทศการศึกษาเป็นการกระตุ้นเตือน การประสานงานและแนะนำให้เกิด
ความเจริญของงานแก่ครู

2) การนิเทศการศึกษาดังอยู่บนรากฐานของประชาธิปไตย

3) การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการส่งเสริมและสร้างสรรค์

4) การนิเทศการศึกษากับการปรับปรุงหลักสูตรเป็นงานที่เกี่ยวข้องกัน

5) การนิเทศการศึกษา คือ การสร้างมนุษยสัมพันธ์

6) การนิเทศการศึกษามุ่งส่งเสริมบำรุงขวัญ (High staff morale)

7) การนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายที่จะขจัดช่องว่างระหว่างโรงเรียน และชุมชน

โดยเฉพาะในชนบท

สังค อูทรานันท์ (2530) ได้กล่าวถึงหลักการนิเทศการศึกษา ดังนี้

1) การนิเทศการศึกษาเป็น "กระบวนการ" ทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ ซึ่งกระบวนการทำงานนี้จะต้องทำงานเป็นขั้นตอน (Steps) มีความต่อเนื่อง (Continuity) ไม่หยุดนิ่ง (Dynamic) และมีความเกี่ยวข้องปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ในหมู่ผู้ปฏิบัติงาน

2) การนิเทศการศึกษามีเป้าหมายอยู่ที่คุณภาพของนักเรียน แต่การดำเนินงานนั้นจะกระทำโดยผ่าน "ตัวกลาง" คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษา กล่าวคือ การนิเทศการศึกษาเป็นการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้บุคคลเหล่านี้ได้พัฒนาความรู้ ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติงานสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพอันจะส่งผลต่อคุณภาพในการเรียนของผู้เรียนในชั้นปลาย

3) การนิเทศการศึกษานับบรรยากาศแห่งความเป็นประชาธิปไตย กระบวนการนิเทศการศึกษาแบบประชาธิปไตย หมายถึง การทำงานร่วมกันยอมรับซึ่งกันและกัน การเปลี่ยนแปลงบทบาทในฐานะผู้นำและผู้ตาม ตลอดจนรับผิดชอบต่อผลงานร่วมกัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (อ้างถึงในเพชฌิ บุตรปาละ, 2538) ได้อธิบายว่า การนิเทศการศึกษาที่มีประสิทธิภาพจะต้องอาศัยหลักการต่าง ๆ ดังนี้

1) หลักการผู้นำ (Leadership) คือการใช้อิทธิพลของบุคคลที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มให้เป็นไปตามเป้าประสงค์

2) หลักการให้ความร่วมมือ (Cooperation) คือ การกระทำร่วมกันและร่วมพลังทั้งหมดเพื่อแก้ปัญหาด้วยกัน โดยยอมรับและยกย่องผลของความร่วมมือในการปรับปรุงการเรียนการสอนจากหลายฝ่าย และทำหน้าที่ความรับผิดชอบ ชัดเจนในการจัดองค์การ การประเมินผล ตลอดจนการประสานงาน

3) หลักการเห็นใจ (Considerateness) คือ การนิเทศการศึกษาจะต้องคำนึงถึงตัวบุคคลที่ร่วมงานด้วยการเห็นใจ ตระหนักถึงคุณค่าของมนุษยสัมพันธ์

- 4) หลักการสร้างสรรค์ (Creativity) คือ การนิเทศการศึกษาจะต้องทำให้ครูเกิดพลังจะคิดริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ แปลก ๆ หรือทำงานด้วยตนเอง
- 5) หลักบูรณาการ (Integration) เป็นกระบวนการซึ่งรวมสิ่งที่กระจัดกระจายให้สมบูรณ์มองเห็นได้
- 6) หลักการมุ่งชุมชน (Community) เป็นการแสวงหาปัจจัยที่สำคัญในชุมชนและการปรับปรุงปัจจัยเหล่านี้ เพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ภายในชุมชนให้ดีขึ้น
- 7) หลักการวางแผน (Planning) หมายถึง กระบวนการวิเคราะห์เกี่ยวกับการแสวงหาผลในอนาคต การกำหนดจุดประสงค์ที่ต้องการล่วงหน้า การพัฒนาทางเลือก เพื่อปฏิบัติให้บรรลุจุดประสงค์และการเลือกทางปฏิบัติให้เหมาะสมที่สุด
- 8) หลักการยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึง ความสามารถที่จะถูกเปลี่ยนแปลงได้และพร้อมอยู่เสมอที่จะสนองความต้องการสภาพที่เปลี่ยนแปลงไป
- 9) หลักวัตถุนิยม (Objectivity) หมายถึง คุณภาพที่มีผลมาจากหลักฐานตามสภาพความเป็นจริงมากกว่าความเห็นส่วนบุคคล
- 10) หลักประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การหาความจริงโดยการวัดที่แน่นอนและหลายอย่าง

จากหลักการนิเทศการศึกษาที่ได้นำเสนอ อาจสรุปได้ว่า หลักการนิเทศการศึกษาควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องตามหลักวิชาเป็นกระบวนการที่มีระเบียบวิธีเชิงวิทยาศาสตร์ ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความเป็นประชาธิปไตย ความร่วมมือประสานงานด้วยมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและเสริมสร้างขวัญกำลังใจที่มีของผู้ปฏิบัติงานร่วมกัน

2.1.4 กระบวนการนิเทศการศึกษา

กระบวนการนิเทศการศึกษา หมายถึง แบบแผนของการนิเทศการศึกษาที่มีลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันอย่างมีระเบียบแบบแผนและชัดเจน (ภิญโญ สาธร, 2519) ซึ่งนักการศึกษาได้นำเสนอในลักษณะที่คล้ายคลึงกันดังนี้

สัจด์ อุทรานนท์ (2530) ได้แบ่งกระบวนการนิเทศการศึกษาออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การวางแผนการนิเทศ (Planning) เป็นขั้นที่ผู้บริหาร ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ประชุมปรึกษาหารือ เพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหาและความต้องการจำเป็นที่จะต้องนิเทศ รวมทั้งการวางแผนถึงขั้นตอนการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการนิเทศที่จะจัดขึ้น

2) การให้ความรู้ในสิ่งที่จะทำ (Informing) เป็นขั้นตอนของการให้ความรู้ความเข้าใจถึงสิ่งที่จะดำเนินการว่าจะต้องอาศัยความรู้ความสามารถอย่างไรบ้างจะมีขั้นตอนในการดำเนินงานอย่างไร และจะทําอย่างไรจึงจะทำให้ผลงานออกมาอย่างมีคุณภาพ

3) การปฏิบัติงาน (Doing) ประกอบด้วย การปฏิบัติงาน 3 ลักษณะคือ

(1) การปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศ ตามความรู้ความสามารถที่ได้รับมาจากการดำเนินงานในขั้นที่ 2)

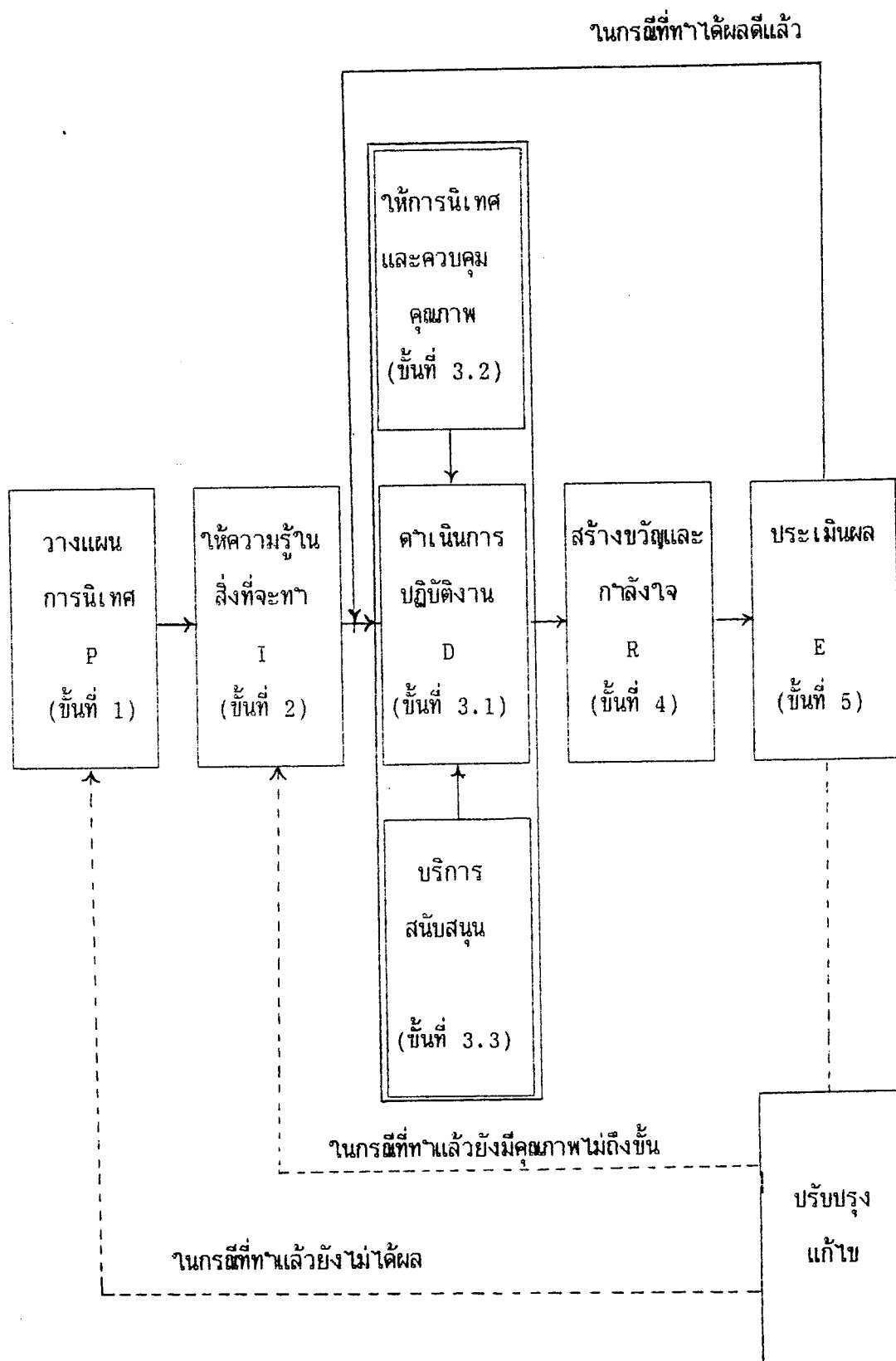
(2) การปฏิบัติงานของผู้ให้การนิเทศ จะทำการนิเทศและควบคุมคุณภาพให้งานสำเร็จออกมาทันตามกำหนดเวลาและมีคุณภาพสูง

(3) การปฏิบัติงานของผู้สนับสนุนการนิเทศ ผู้บริหารจะให้การสนับสนุนในเรื่องวัสดุอุปกรณ์

4) การสร้างขวัญและกำลังใจ (Reinforcing) ขั้นนี้เป็นขั้นของการเสริมแรงของผู้บริหาร เพื่อให้ผู้รับการนิเทศมีความมั่นใจและยังเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน

5) การประเมินผลผลิตกระบวนการดำเนินงาน (Evaluation) เป็นขั้นที่ผู้นิเทศทำการประเมินผลการดำเนินงานที่ได้ดำเนินการผ่านไปแล้วว่าเป็นอย่างไร

กระบวนการนิเทศการศึกษาดังกล่าว แสดงได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แบบภูมิที่ 2 กระบวนการนิเทศการศึกษาของ สจัด อุทรานันท์

Allen (อ้างถึงใน สัจด์ อุทรานันท์, 2530) ได้เสนอแนวความคิดในการบริหารงานการศึกษาทั่วไป ต่อมา Harris ได้นำแนวคิดดังกล่าวมาเสนอให้ใช้ในการนิเทศการศึกษา กระบวนการบริหารงานของ Allen ประกอบด้วย 5 กระบวนการ ซึ่งนิยมเรียกกันว่า POLCA ดังนี้

- 1) กระบวนการวางแผน (P-Planning process)
- 2) กระบวนการจัดสายงาน (O-Organizing process)
- 3) กระบวนการนำ (L-Leading process)
- 4) กระบวนการควบคุม (C-Controlling process)
- 5) กระบวนการประเมินสภาพการทำงาน (A-Assesing process)

บุญชม ศรีสะอาด (อ้างถึงใน ภาวินี ยมดา, 2538) ได้สรุปว่ากระบวนการนิเทศการศึกษา ประกอบด้วย

- 1) ขั้นเตรียมการและวางแผน ประกอบด้วย
 - (1) ศึกษาวิเคราะห์สภาพ ปัญหาและความต้องการ
 - (2) การวางแผน กำหนดกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติ กำหนดเครื่องมือและวิธีการ

และจัดทำปฏิทินการนิเทศ

- (3) การสร้างเครื่องมือ การนิเทศและติดตามผล
- 2) ขั้นปฏิบัติกิจกรรม ได้แก่ ดำเนินการนิเทศตามแผนที่ได้กำหนดไว้ในขั้นเตรียมการ
- 3) ขั้นประเมินผล ได้แก่ ทำการประเมินผลการนิเทศ สรุปผลและปรับปรุงแก้ไข

กล่าวโดยสรุปแล้ว การดำเนินการนิเทศการศึกษาจะต้องมีลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกัน อย่างมีระเบียบตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ประกอบด้วย การศึกษาวิเคราะห์สภาพ ปัญหาและความต้องการ การวางแผน การนำแผนไปปฏิบัติ การประเมินผลและการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา

2.2 ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน

นักการศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

ลิปบนนท์ เกตุทัต (2518) ได้ให้ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนว่า เป็น การนิเทศการศึกษาโดยอาศัยบุคลากรภายในโรงเรียนเองเป็นผู้นิเทศได้แก่ ครูใหญ่ ผู้ช่วย

ครูใหญ่หรือหัวหน้าหมวดวิชา รวมทั้งครูที่มีความรู้ความสามารถและความชำนาญ ตลอดจนมีประสบการณ์ในการสอนเฉพาะวิชา บุคคลเหล่านี้จะต้องสามารถทำการนิเทศครูในโรงเรียนในรูปของการเป็นที่ปรึกษา การปรับปรุงงานในหมู่คณะการให้ความรู้เพิ่มเติม โดยถือหลักการฝึกกำลังกันปฏิบัติงานให้สำเร็จด้วยดี

กฤษณี น้ำเพชร (2520) ได้ให้ความหมายว่า การนิเทศภายในโรงเรียนหมายถึง ความพยายามทุกชนิดของผู้บริหารโรงเรียนในอันที่จะปรับปรุง ส่งเสริมประสิทธิภาพในการเรียนการสอนภายในโรงเรียนให้ดีขึ้น ทำให้เกิดการเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน อันจะนำมาซึ่งสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียน

อุทัย บุญประเสริฐ และชโลมใจ กิงคารวัฒน์ (2528) ได้สรุปว่า การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นความร่วมมือกันของบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียน มีการดำเนินการเป็นขั้นตอนและมีกระบวนการเฉพาะเพื่อตอบสนองจุดมุ่งหมายของการนิเทศคือได้ผลงาน (เด็ก) ที่มีคุณภาพสูง มีการพัฒนางาน (การเรียนการสอน) พัฒนาคน (ครู) มีการเสริมสร้างบำรุงขวัญและกำลังใจให้เกิดความภาคภูมิใจและมั่นใจในการทำงาน มีการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันในการทำงานร่วมกัน

สังัด อุทรานันท์ (2530) ได้ให้ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนว่า การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นกระบวนการทำงานของผู้บริหารโรงเรียน (หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย) ในการพัฒนาคุณภาพการทำงานของครูและบุคลากรในโรงเรียน เพื่อให้ได้มาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนของนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้ให้ความหมายว่า การนิเทศภายในโรงเรียนหมายถึง การปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับครูในโรงเรียนในการที่จะปรับปรุงแก้ไข พัฒนางานของครูให้มีประสิทธิภาพและส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535) ได้ให้ความหมายว่า การนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง การนิเทศที่มีการริเริ่มและจัดดำเนินการโดยบุคลากรภายในสถานศึกษา และในหลายโอกาสก็เชิญบุคลากรภายนอกมาเป็นวิทยากรร่วมโครงการ การนิเทศภายในสถานศึกษามีลักษณะ 2 ประการ คือ

1) บุคลากรภายในสถานศึกษาเป็นผู้จัดดำเนินการและเป็นเจ้าของโครงการ จัดตามความต้องการและความจำเป็นของสถานศึกษานั้น

2) การดำเนินงาน กระบวนการ กิจกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นภายในสถานศึกษา

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2536) ได้สรุปว่า การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนหมายถึง การทำงานของผู้บริหารโรงเรียนที่ทำงานร่วมกับครูในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการศึกษาที่กำหนดไว้

จากความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนที่นำเสนอไว้ข้างต้น ประกอบกับการพิจารณาขอบข่ายงานบริหารโรงเรียนประถมศึกษาซึ่งมีงานวิชาการเป็นงานหลัก งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการและการเงิน งานอาคารสถานที่และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นงานสนับสนุน เพื่อให้การดำเนินงานของโรงเรียนบรรลุเป้าหมายหลักคือนักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต มีชีวิตที่สงบสุขและเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนและชาติ ตามจุดหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2528) อาจสรุปได้ว่า

"การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นกระบวนการในการทำงานร่วมกันด้วยความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียน เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถในการพัฒนาตนเอง พัฒนางานให้บรรลุเป้าหมายหลักของการดำเนินงานของโรงเรียนคือนักเรียนบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยอาจได้รับการสนับสนุนจากวิทยากรภายนอกก็ได้"

2.3 ความจำเป็นในการนิเทศภายในโรงเรียน

ความจำเป็นที่ต้องมีการนิเทศภายในโรงเรียน ได้มีผู้นำเสนอไว้ดังนี้

สุนทร ไคลมี (อ้างถึงใน วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์, 2536) ได้สรุปความจำเป็นของการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนว่า

- 1) การนิเทศจากภายนอกประกอบกับสิ่งสนับสนุนต่อการนิเทศไม่เพียงพอ
- 2) เป็นการนิเทศที่ตรงกับความต้องการที่สุด เพราะผู้นิเทศอยู่ภายใน
- 3) บุคลากรภายในโรงเรียนมีความรู้ความสามารถมากกว่าเดิมซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการนิเทศเป็นอย่างดี
- 4) ส่งเสริมให้ครูเกิดการทำงานโดยรู้จักคิดและแก้ปัญหาตนเองแทนการช่วยเหลือจากบุคลากรที่อยู่ภายนอกโรงเรียน

สัจด์ อูทรานันท์ (2530) เห็นว่า การนิเทศภายในมีความสำคัญและจำเป็น ดังนี้

1) ศึกษานิเทศก์มีจำนวนจำกัดไม่สามารถสนองความต้องการทางการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนต่าง ๆ ได้ทั่วถึง

2) สภาพปัญหาและความต้องการของโรงเรียนแต่ละแห่งไม่เหมือนกัน จึงเป็นการยากที่ศึกษานิเทศก์ซึ่งอยู่ภายนอกจะรู้สภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของโรงเรียนได้ การช่วยแก้ปัญหาและสนองความต้องการของโรงเรียนจึงเป็นไปได้ยาก

3) ปัจจุบันบุคลากรในโรงเรียนส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถเพียงพอและบางคนยังมีความชำนาญในเฉพาะสาขาวิชา จึงควรใช้ทรัพยากรบุคคลเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์และเป็นการสร้างการยอมรับซึ่งกันและกัน

4) การนิเทศควรเกิดขึ้นโดยความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ใช่จะต้องมีผู้มาคอยชี้แนะให้ทำงานตลอดเวลา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศภายในโรงเรียน ในแนวคิดที่ว่า การนิเทศเป็นหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนที่จะต้องจัดให้มีการนิเทศเพื่อพัฒนาและป้องกันและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียน เนื่องจาก

1) กระบวนการพัฒนาการศึกษาประกอบด้วย กระบวนการบริหาร กระบวนการเรียนการสอนและกระบวนการนิเทศการศึกษา ซึ่งจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเท่าเทียมกัน ผู้บริหารโรงเรียนจึงมีหน้าที่นิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน

2) การกิจของผู้บริหารโรงเรียน คือ บริหารงานที่รับผิดชอบ 6 งาน ได้แก่ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการและการเงิน งานอาคารสถานที่และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารโรงเรียนจึงจำเป็นต้องนิเทศครูเพื่อให้ครูสามารถปรับปรุงและพัฒนาวิธีสอนให้มีคุณภาพ ซึ่งจะส่งผลให้นักเรียนเรียนรู้และมีสัมฤทธิ์ผลตามจุดหมายของหลักสูตร

3) ภายในโรงเรียนย่อมมีครูที่มีประสบการณ์ความรู้ความสามารถที่แตกต่างกัน ดังนั้นประสิทธิภาพการเรียนการสอนแตกต่างกัน การนิเทศภายในจะช่วยลดช่องว่างดังกล่าวและยังทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4) การปฏิบัติงานใด ๆ ก็ตาม โดยธรรมชาติมักมีปัญหาเกิดขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนประกอบด้วยทั้งครูและนักเรียน ซึ่งมีพื้นฐานต่าง ๆ กัน ปัญหาก็ย่อมจะมีมากขึ้นและแตกต่างกัน การนิเทศภายในโรงเรียนจะช่วยป้องกันและลดปัญหาต่าง ๆ ให้น้อยลง ตลอดจนช่วยในการแก้ปัญหา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535) กล่าวว่า ความจำเป็นของการนิเทศภายในสถานศึกษา มีดังนี้

- 1) ศึกษาในเทศก์มีจำนวนจำกัด ในขณะที่มีการขยายตัวในด้านจำนวนสถานศึกษาและขนาดของสถานศึกษา ทำให้ไม่สามารถนิเทศได้อย่างทั่วถึง
 - 2) การศึกษาด้านอาชีวศึกษา มีความหลากหลายในวิชาชีพความชำนาญความรู้เฉพาะสาขาทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ การจัดศึกษาในเทศก์ให้ครบตามสาขาและเพียงพอจึงเป็นสิ่งที่ทำได้จำกัด
 - 3) เป็นการใช้ทรัพยากรบุคคลในสถานศึกษาซึ่งมีจำนวนมาก และมีความชำนาญในสาขาวิชาต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพการศึกษาด้วย
 - 4) ก่อให้เกิดการทำงานร่วมกัน เป็นการสร้างความใกล้ชิดคุ้นเคยมีความรู้สึกเป็นเจ้าของงานร่วมกัน ก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกันในการทำงาน
 - 5) การประสานในสถานศึกษาจะสะดวก เพราะความคุ้นเคย
- จากเหตุผลความจำเป็นที่ต้องมีการนิเทศภายในโรงเรียนที่นำเสนออาจสรุปได้ว่าความจำเป็นที่ต้องมีการนิเทศภายในโรงเรียน ได้แก่
- 1) ศึกษาในเทศก์และสิ่งสนับสนุนจากภายนอกไม่เพียงพอ
 - 2) การนิเทศภายในโรงเรียนจะช่วยแก้ปัญหาและสนองความต้องการของสถานศึกษาได้ดีกว่าการนิเทศโดยศึกษาในเทศก์ซึ่งเป็นบุคคลภายนอก
 - 3) เป็นการใช้ทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่ในโรงเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเป็นการพัฒนาให้บุคลากรเหล่านั้นมีความก้าวหน้าในวิชาชีพ
 - 4) เป็นการประสานความร่วมมือในการทำงาน ก่อให้เกิดความใกล้ชิดและความสัมพันธ์ที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน

2.4 หลักการนิเทศภายในโรงเรียน

หลักการนิเทศภายในโรงเรียนเป็นแนวปฏิบัติที่ผู้นิเทศ และผู้เกี่ยวข้องในการนิเทศควรนำไปปฏิบัติขณะทำการนิเทศ ซึ่งมีนักการศึกษาได้เสนอหลักการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

สังจิต อุทรานันท์ (2530) ได้เสนอหลักการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ 6 ประการคือ

- 1) ผู้บริหารโรงเรียนต้องถือว่า การนิเทศการศึกษาเป็นงานในความรับผิดชอบของผู้บริหารโรงเรียนโดยตรง ซึ่งผู้บริหารอาจจะดำเนินการเองหรือมอบหมายให้ผู้อื่นดำเนินการแทนก็ได้

๒) การนิเทศภายในโรงเรียน

๒) การนิเทศภายในโรงเรียนต้องอาศัยความร่วมมือกันทั้ง 3 ฝ่าย คือ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ จึงจะสำเร็จ

3) การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นการทำงานร่วมกันเพื่อช่วยพัฒนาเพื่อนร่วมงานให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานสูงขึ้น ไม่ใช่การบังคับ ขู่เข็ญหรือคอยจับผิดแต่ประการใด

4) บุคลากรภายในโรงเรียนต้องมีการยอมรับและให้เกียรติซึ่งกันและกัน การนิเทศภายในจึงน่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความเชี่ยวชาญให้แก่เพื่อนร่วมงาน เพื่อให้ทุกคนในหน่วยงานมีความรู้ความสามารถสูงขึ้น

5) การนิเทศภายในโรงเรียนจะต้องเกิดขึ้นจากความจำเป็นในการแก้ปัญหา หรือสนองความต้องการในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

6) ผู้บริหารโรงเรียนต้องสร้างขวัญกำลังใจที่ดีแก่บุคลากรในโรงเรียน
หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (อ้างถึงใน เพียร สุวรรณไตรย์, 2533) ได้สรุปหลักการนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียนไว้ 7 ประการ คือ

1) มีความถูกต้องตามหลักวิชา หมายถึง การดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และนโยบายที่วางไว้ตามสภาพปัญหาที่เป็นอยู่ ตามความเป็นจริงและกฎเกณฑ์ที่แน่นอน

2) เป็นวิทยาศาสตร์ หมายถึง การทำงานอย่างมีระบบ มีวิธีการในการศึกษาปรับปรุงและประเมินผล โครงการนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียนจะเกิดจากการวิเคราะห์การรวบรวมข้อมูลและสรุปผลอย่างมีประสิทธิภาพเป็นที่เชื่อถือได้

3) เป็นประชาธิปไตย หมายถึง จะต้องเคารพในความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นความร่วมมือร่วมใจในการทำงานและรู้จักใช้ความสามารถในการปฏิบัติงาน เพื่อให้งานนั้นดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

4) เป็นการสร้างสรรค์ หมายถึง เป็นการแสวงหาความสามารถพิเศษของแต่ละบุคคล แล้วเปิดโอกาสให้ได้แสดงออกและพัฒนาความสามารถเหล่านั้นอย่างเต็มที่

5) เป็นการสร้างความเชื่อมั่น หมายถึง เป็นการเสริมสร้างความสามารถของครู เพื่อให้มีความมั่นใจในการทำงานมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

6) เป็นการพัฒนางาน หมายถึง เป็นการพัฒนางานวิชาการมากกว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

7) เป็นการสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง หมายถึง การทำงานด้วยความเข้าใจอันดีต่อกัน มีความไว้วางใจและยอมรับซึ่งกันและกัน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535) ได้เสนอหลักการนิเทศภายในโรงเรียนไว้

7 ประการ คือ

1) การนิเทศควรมีการบริหารงานเป็นระบบและมีการวางแผนการดำเนินงานเป็นโครงการ

2) การนิเทศต้องถือหลักการ มีส่วนร่วมในการทำงาน คือมีความเป็นประชาธิปไตย เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นความร่วมมือร่วมใจกันในการดำเนินงานและใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน เพื่อให้งานนั้นไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

3) การนิเทศเป็นงานสร้างสรรค์เป็นการแสวงหาความสามารถพิเศษของแต่ละบุคคล ให้แต่ละบุคคลได้แสดงออกและพัฒนาความสามารถเหล่านั้นได้อย่างเต็มที่

4) การนิเทศเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอนโดยให้ครูอาจารย์ได้เรียนรู้ว่าปัญหาของตนเป็นอย่างไร จะหาวิธีแก้ปัญหานั้นได้อย่างไร

5) การนิเทศเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมในการทำงานให้ดีขึ้น สร้างความเข้าใจระหว่างกัน สร้างมนุษยสัมพันธ์ มีวิธีการทำงานที่ดีและความสามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้

6) การนิเทศเป็นการสร้างความผูกพันและความมั่นคงต่องานอาชีพ รวมทั้งความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง เกิดความพึงพอใจในการทำงาน

7) การนิเทศเป็นการพัฒนาและส่งเสริมวิชาชีพครูให้มีความรัก ภาคภูมิใจในอาชีพ ซึ่งเป็นอาชีพที่ต้องใช้วิชาความรู้และความสามารถและสามารถที่จะพัฒนาได้

จากหลักการนิเทศภายในโรงเรียนที่นำเสนอแล้ว อาจสรุปได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียน มีหลักการดังนี้

1) การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันที่ต้องอาศัยความร่วมมือของผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนเป็นสำคัญ และเป็นการทำงานที่มีความเป็นประชาธิปไตย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2) การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นกระบวนการทำงานที่เป็นระบบ มีความต่อเนื่อง ถูกต้องตามหลักวิชา และมีความสร้างสรรค์

3) การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นการพัฒนาและส่งเสริมบุคลากรให้มีความก้าวหน้าในการพัฒนาวิชาชีพและการทำงาน เสริมสร้างขวัญและกำลังใจของบุคลากรในการทำงาน

2.5 ขอบข่ายงานนิเทศภายในโรงเรียน

เมื่อพิจารณาถึงภารกิจของสถานศึกษาหรือโรงเรียนจะเห็นว่าประกอบด้วย

- 1) งานหลัก ได้แก่ งานวิชาการ
- 2) งานสนับสนุน ซึ่งจะช่วยเหลือส่งเสริมสนับสนุนให้งานหลักบรรลุวัตถุประสงค์ในการ

ดำเนินงานของโรงเรียน

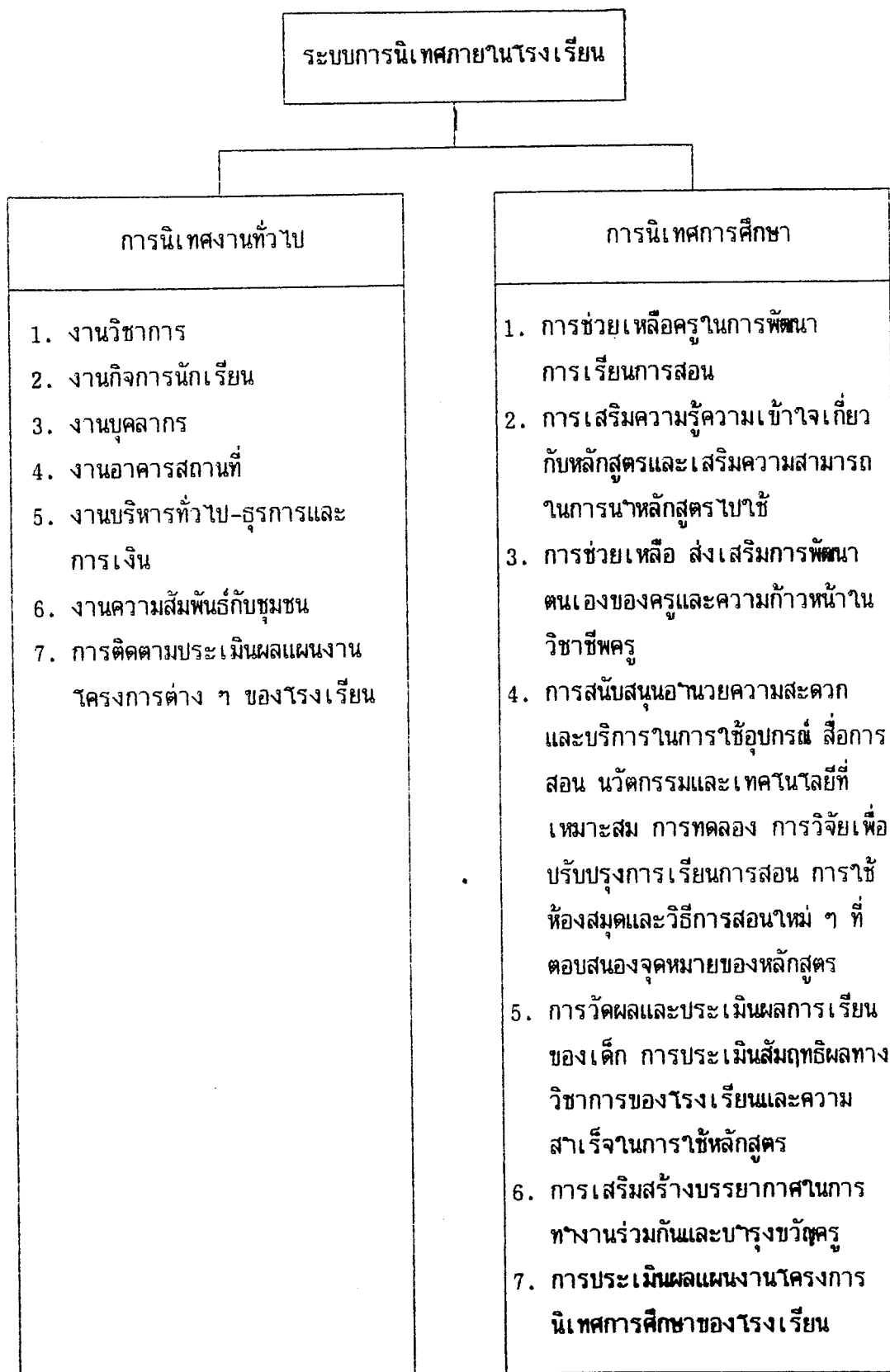
ฉะนั้นการนิเทศภายในโรงเรียน ได้มีนักการศึกษาเสนอขอบข่ายการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

อุทัย บุญประเสริฐ และชโลมใจ ภิงคารวัฒน์ (2528) ได้เสนอระบบการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา ประกอบด้วย

- 1) การนิเทศงานทั่วไป เป็นส่วนที่มีจุดเน้นที่กระบวนการบริหารงานด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

- 2) การนิเทศการศึกษา มีจุดเน้นอยู่ที่เรื่องการเรียนรู้การสอนและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเด็กโดยเฉพาะ

ซึ่งระบบการนิเทศภายในดังกล่าวแสดงได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แบบรูปที่ 3 ระบบการนิเทศภายในโรงเรียนของอุทัย บุญประเสริฐและ
ชลมาใจ กิ่งคารวัฒน์

สังกัด อุทยานันท์ (2530) เสนอว่า งานนิเทศภายในโรงเรียนประกอบด้วย

- 1) งานหลัก ซึ่งเป็นหน้าที่ของโรงเรียนโดยตรง ประกอบด้วย
 - (1) งานหลักสูตร
 - (2) การเรียนการสอน
 - (3) การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน
- 2) งานสนับสนุนวิชาการ เป็นงานที่จะช่วยส่งเสริมหรือสนับสนุนให้งานหลัก

ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและคุณภาพ ประกอบด้วย

- (1) งานอาคารสถานที่
- (2) งานธุรการการเงิน
- (3) งานกิจการนักเรียน
- (4) งานความสัมพันธ์กับชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้กล่าวถึงขอบข่ายของ การนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาว่า เป็นการนิเทศการปฏิบัติงานตามขอบข่ายของงานใน โรงเรียน ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของผู้บริหารโรงเรียนทั้ง 6 งาน เพื่อให้บรรลุภารกิจของ โรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536) ได้กำหนดขอบข่ายของงานในโรงเรียน ทั้ง 6 งาน ดังนี้

- 1) งานวิชาการ
 - (1) งานด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้
 - (2) งานด้านการเรียนการสอน
 - (3) งานวัดผลและประเมินผล
 - (4) งานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน
 - (5) งานห้องสมุด
 - (6) งานนิเทศภายใน
 - (7) งานอบรมทางวิชาการ
- 2) งานบุคลากร ประกอบด้วย
 - (1) การจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงาน
 - (2) การพัฒนาและธำรงรักษาบุคลากร

(3) การรักษาระเบียบวินัย

(4) การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร

3) งานกิจการนักเรียน ประกอบด้วย

(1) งานที่โรงเรียนต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2523

และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน

(2) งานที่โรงเรียนจัดบริการให้นักเรียน

(3) งานที่โรงเรียนต้องส่งเสริมให้มีขึ้นในโรงเรียน

(4) งานที่โรงเรียนต้องสร้างให้เกิดขึ้น

4) งานธุรการ การเงินและพัสดุ ประกอบด้วย

(1) งานธุรการ ได้แก่ งานสารบรรณ งานทะเบียนและรายงาน งานรักษา

ความปลอดภัยเกี่ยวกับสถานที่ราชการ และงานประชาสัมพันธ์

(2) งานการเงินและการบัญชี

(3) งานพัสดุ ได้แก่ การซื้อการจ้าง การควบคุมพัสดุ การตรวจสอบพัสดุ

ประจำปี การจำหน่ายพัสดุและการดำเนินการเกี่ยวกับที่ราชพัสดุ

5) งานอาคารสถานที่ ประกอบด้วย

(1) งานจัดอาคารสถานที่

(2) งานการใช้อาคารสถานที่

(3) งานบำรุงรักษาอาคารสถานที่

(4) งานการควบคุมดูแลอาคารสถานที่

(5) งานการประเมินผลการใช้อาคารสถานที่

6) งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ประกอบด้วย

(1) งานการให้บริการชุมชนด้านต่าง ๆ

(2) งานรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน

(3) งานเกี่ยวกับกรรมการศึกษา

(4) งานการสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ

(5) งานการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ

(6) งานประชาสัมพันธ์

Harris (อ้างถึงใน กิตติมา ปรีดีติลล, 2532) ได้เสนอลักษณะงานนิเทศการศึกษา 10 งาน ประกอบด้วย

- 1) งานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร (Developing curriculums)
- 2) การจัดระบบการสอน (Organizing for instruction)
- 3) การคัดเลือกบุคลากร (Staffing)
- 4) การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก (Providing facility)
- 5) การจัดหาอุปกรณ์การสอน (Providing materials)
- 6) การจัดอบรมครูประจำการ (Arranging for in-service education)
- 7) การจัดปฐมนิเทศครูใหม่ (Orienting new staff members)
- 8) การจัดบริการพิเศษเกี่ยวกับการสอน (Relating special service)
- 9) การสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชน (Developing public relation)
- 10) งานประเมินผลการเรียนการสอน (Evaluation)

จากขอบข่ายงานนิเทศภายในโรงเรียนที่นำเสนอ กล่าวโดยสรุปประกอบด้วย

- 1) งานหลัก ได้แก่ งานวิชาการ
- 2) งานสนับสนุนเพื่อให้การดำเนินงานหลักบรรลุวัตถุประสงค์ ได้แก่
 - (1) งานบุคลากร
 - (2) งานกิจการนักเรียน
 - (3) งานธุรการ การเงินและพัสดุ
 - (4) งานอาคารสถานที่
 - (5) งานความสัมพันธ์กับชุมชน

2.6 กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน

กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนหมายถึง กระบวนการของการจัดดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายสุดท้ายอยู่ที่ผลผลิตทางการศึกษาของโรงเรียนที่ได้มาตรฐาน มีคุณภาพสูง ตอบสนองหลักการและจุดหมายของหลักสูตรและสอดคล้องกับหลักบริหารการศึกษา (อุทัย บุณยประเสริฐ และชโลมใจ กิจการวัฒน์, 2528)

อุทัย บุญประเสริฐและชโลมใจ ภิงคารวัฒน์ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้เสนอกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

- 1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ (การวิเคราะห์)
- 2) การวางแผน
- 3) การปฏิบัติการนิเทศ
- 4) การประเมินผล (การนิเทศและติดตามผล)

ซึ่งแต่ละกระบวนการมีรายละเอียดและจุดเน้นที่แตกต่างกัน ดังนี้

อุทัย บุญประเสริฐและชโลมใจ ภิงคารวัฒน์ (2528) ได้เสนอกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน ดังนี้

ตัวแบบ (Model) กระบวนการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน ประกอบด้วย ส่วนสำคัญ 4 ส่วน ได้แก่

1) การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นการวิเคราะห์ในรายละเอียดของงานเฉพาะด้าน เพื่อค้นหาปัญหาและกำหนดความต้องการที่แท้จริงในการพัฒนางานด้านนั้น ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนางานและความก้าวหน้าของงานโดยแท้

ปัญหาที่กำหนดขึ้นจะต้องมาจากการที่เป็นหน้าที่และอยู่ในขอบเขตความรับผิดชอบโดยตรง ซึ่งการวิเคราะห์ปัญหาจะต้องวิเคราะห์อย่างมีหลักการตรวจสอบได้ แสดงความรุนแรงหรือความสำคัญของปัญหาให้เห็นชัดเจน

ความต้องการในการพัฒนาที่กำหนดขึ้นต้องมีพื้นฐานผูกพันกับงานที่ต้องปฏิบัติ เพื่อให้งานมีการพัฒนาก้าวหน้ายิ่งขึ้น

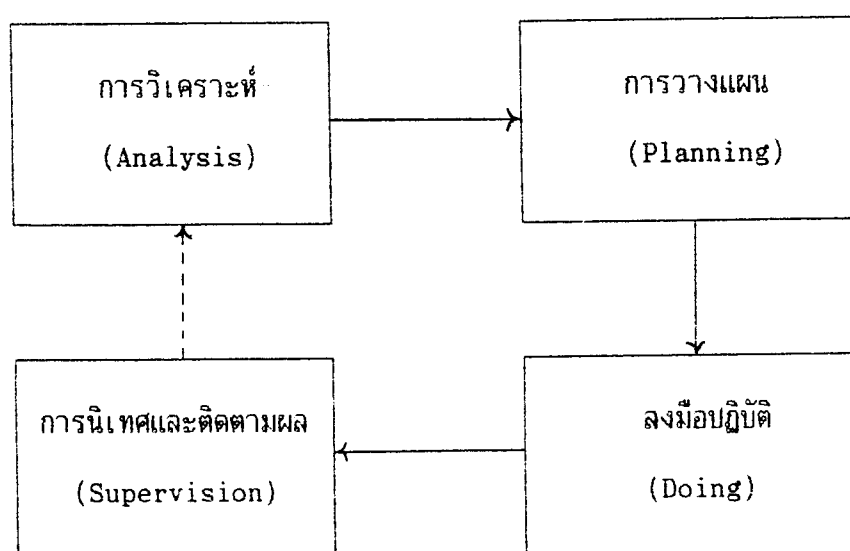
2) การวางแผน (Planning) เป็นการนำเอาปัญหาและความต้องการในการพัฒนาที่ได้จากการวิเคราะห์เข้าสู่กระบวนการวางแผน เพื่อให้ได้แนวทางที่ดีที่เหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติและตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการในการพัฒนา

การวางแผนนี้จะแสดงให้เห็นถึงเค้าโครงของการดำเนินงานไปสู่จุดหมายสุดท้ายของการทำงานแต่ละด้าน ซึ่งอาจเป็นในลักษณะของนโยบายแนวทางการดำเนินงาน มาตรการ หรือแผนงานโครงการซึ่งแสดงขั้นตอนในการปฏิบัติงานโดยละเอียด

3) ลงมือปฏิบัติ (Doing) เป็นการลงมือดำเนินงานตามขั้นตอนและเค้าโครงการทำงานที่ได้กำหนดไว้ในขั้นการวางแผน

4) การนิเทศติดตามผล (Supervision) เป็นการนิเทศติดตามการปฏิบัติงานของบุคลากรที่ได้รับมอบหมายงาน เพื่อช่วยเหลือ คุดูแล กำกับและสนับสนุนให้สามารถปฏิบัติงานได้เป็นผลสำเร็จ ผู้ปฏิบัติเกิดความมั่นใจและภาคภูมิใจในผลงาน

กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนนี้อาจเรียกสั้น ๆ ว่า APDS Model และแสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 4 กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน APDS Model ของอุทัย บุญประเสริฐ และชโลมใจ กิงคารวัฒน์

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้เสนอกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน ที่มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง 4 ขั้นตอน ดังนี้

1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ

สภาพปัจจุบัน หมายถึง สภาพที่เป็นจริงตามตัวบ่งชี้ด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนใน

ขณะนั้น

ปัญหา หมายถึง ความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังหรือ

เป้าหมาย

ความต้องการ หมายถึง ความคาดหวังที่จะพัฒนางานให้ดีขึ้น ในขณะที่งานนี้มีสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับที่ไม่เป็นปัญหา

การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ มีขั้นตอนดังนี้

- (1) ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล ตัวบ่งชี้คุณภาพด้านต่าง ๆ เช่น
 - ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกกลุ่มประสบการณ์ ทุกชั้น
 - ด้านอัตราการเข้าชั้น ทุกชั้น
 - ด้านภาวะสุขภาพ ตามเกณฑ์มาตรฐาน
 - ด้านคุณลักษณะตามเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำที่สำนักงานคณะกรรมการการ

ประถมศึกษาแห่งชาติกำหนด

- (2) สำรวจและประเมินความต้องการของครู
- (3) จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการ
- (4) วิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุ กำหนด

ทางเลือกในการแก้ปัญหาและการดำเนินการตามความต้องการ

2) การวางแผน เป็นการนำข้อมูลผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการมากำหนดกิจกรรมและแนวทางการปฏิบัติงานในเทศ ซึ่งเป็นการกำหนดรายละเอียดกิจกรรมและจัดลำดับขั้นตอนการปฏิบัติเขียนเป็นโครงการนิตศภายในโรงเรียน ประกอบด้วย

- (1) หลักการและเหตุผล
- (2) วัตถุประสงค์
- (3) เป้าหมาย
- (4) แผนดำเนินการ ประกอบด้วย กิจกรรมสำคัญและปฏิทินปฏิบัติงาน
- (5) ทรัพยากรที่ต้องการ
- (6) การประเมินผล
- (7) ผลที่คาดว่าจะได้รับ

3) การปฏิบัติการนิตศ เป็นการดำเนินการตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในโครงการนิตศภายในโรงเรียน ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้นิตศจะต้องนำหลักการนิตศ เทคนิค ทักษะ สื่อและเครื่องมือนิตศไปใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และบุคลากรผู้รับการนิตศ

การปฏิบัติพิเศษภายในโรงเรียน ผู้บริหารและ/หรือผู้นิเทศ ควรดำเนินการดังนี้

(1) เตรียมความพร้อมก่อนการนิเทศ ควรจัดให้มีการประชุมคณะปฏิบัติงานเพื่อซักซ้อมความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการ กิจกรรม สื่อ เครื่องมือ การบันทึกผลการประเมินผล และการสรุปผลการนิเทศ

(2) ปฏิบัติการนิเทศ ตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในโครงการนิเทศภายในโรงเรียน ผู้นิเทศควรมีการเสริมแรงให้กำลังใจรับทราบปัญหา ความต้องการของผู้รับการนิเทศและนำเอาปัญหาและความต้องการนั้นมาพิจารณาหาทางช่วยเหลือสนับสนุน

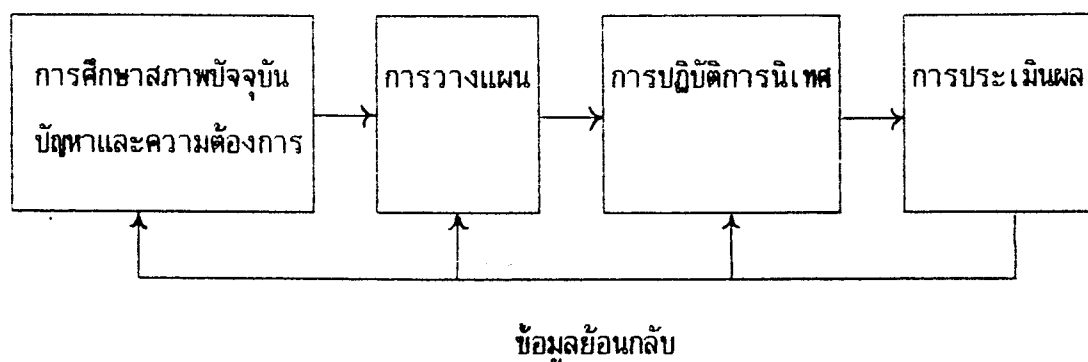
4) การประเมินผล เป็นการตรวจสอบความสำเร็จของโครงการกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

ผู้มีหน้าที่ดำเนินการประเมินผล ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนและคณะผู้นิเทศและมีกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติ ดังนี้

- (1) ประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย
- (2) ประเมินความคิดเห็น เพื่อทราบความพึงพอใจของผู้รับการนิเทศ
- (3) ประเมินกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน
- (4) สรุปรวมผลการประเมิน เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับการปรับปรุงการปฏิบัติงาน

ในโอกาสต่อไป

กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ แสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 5 กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535) ได้กล่าวถึงกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา ดังนี้

การนิเทศประกอบด้วยบุคคล 2 กลุ่ม คือ ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศร่วมกันทำงานให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ร่วมกัน โดยใช้เทคนิควิธีที่เหมาะสมและมีขั้นตอนการดำเนินการนิเทศ ดังนี้

1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการนิเทศ ผู้นิเทศต้องทราบสภาพปัญหาและความต้องการของผู้รับการนิเทศ ซึ่งในการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการนี้ มีองค์ประกอบที่ควรศึกษาและพิจารณา ดังนี้

- (1) นโยบายของสถานศึกษาในด้านการนิเทศ
- (2) ปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา
- (3) ข้อมูลที่มีในปัจจุบัน ได้แก่ สิ่งที่มีอยู่ทั้งทรัพยากรบุคคลและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ

รวมทั้งงบประมาณ

(4) ผลการสำรวจความคิดเห็นที่มีต่อสภาพปัญหาและความต้องการการนิเทศ

(5) ลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการ โดยพิจารณาจากขนาดและขอบข่ายของปัญหาที่เกิดขึ้น ความรุนแรงของปัญหาที่พบ ข้อจำกัดของทรัพยากรที่มีอยู่และนโยบายและความต้องการเร่งด่วนในเรื่องนั้น ๆ

2) การวางแผนและจัดทำโครงการนิเทศ เป็นวิธีการที่อาศัยหลักการเหตุผลและข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาความต้องการของสถานศึกษาว่ามีความต้องการนิเทศในด้านใดบ้างแล้วนำมาจัดทำแผนและโครงการ กำหนดวิธีการว่าจะทำอย่างไร โดยกำหนดเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องสัมพันธ์กันและต้องจัดทำล่วงหน้าก่อนที่จะดำเนินการนิเทศ ตลอดจนกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายให้ชัดเจน ดังนี้

(1) แจกแจงกิจกรรมการนิเทศที่จะทำในโครงการนั้น ๆ

(2) กำหนดแผนงานการนิเทศ รวมถึงการกำหนดหน่วยปฏิบัติ ค่าใช้จ่ายเวลา และสถานที่ เป็นต้น

(3) จัดทำงบประมาณโครงการ การขออนุมัติและการดำเนินงาน

3) การดำเนินการนิเทศ เป็นการนำเอาแผนงานหรือโครงการไปปฏิบัติ เพื่อให้ได้ตามความต้องการหรือเป้าหมายที่วางไว้ ประกอบด้วย

(1) การให้ความรู้ความเข้าใจในงานที่ปฏิบัติหรือสิ่งที่จะดำเนินการว่าต้องอาศัยความรู้ความสามารถอย่างไรบ้าง มีขั้นตอนในการดำเนินการอย่างไรและจะทําอย่างไรจึงจะทําให้ได้ผลงานออกมาอย่างมีคุณภาพ

(2) ปฏิบัติงานโดยความร่วมมือของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ

(3) การสร้างขวัญและกำลังใจจากผู้บริหารเพื่อให้ผู้รับการนิเทศมีความมั่นใจและทํางานด้วยความพึงพอใจ

4) การประเมินผลการนิเทศ การประเมินผลเป็นขั้นสุดท้ายในการดำเนินการ ผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการประเมินผล ได้แก่ ผู้บริหารหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทําการประเมินผล หลักการที่ใช้ในการประเมินผลมีดังนี้

(1) การประเมินผลต้องอาศัยข้อมูลที่น่าเชื่อถือ โดยการจัดจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน การใช้เครื่องมือ และการรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสมรวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เป็นที่ยอมรับของฝ่ายนิเทศ ครูอาจารย์ และนักเรียนนักศึกษา

(2) การประเมินผลเป็นขั้นตอนหนึ่งของการนิเทศที่จำเป็นต้องทํา

(3) การประเมินผลต้องอาศัยข้อมูลจากหลายฝ่าย ทั้งจากผู้บริหาร ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ

(4) การประเมินผลสามารถทําได้ 2 ระยะ คือ

ก. การประเมินผลระหว่างโครงการ (Formative evaluation)

เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาวิธีดำเนินการเพื่อปรับปรุงโครงการ

ข. การประเมินผลสรุป (Summative evaluation) เป็นการประเมินเพื่อตัดสินใจถึงผลที่ได้รับจากโครงการ

(5) การประเมินผลเป็นระบบ มี 3 ส่วน คือ

ก. การประเมินผลที่ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ การประเมินผลที่มุ่งตัวนักเรียน นักศึกษา เครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสอน รวมทั้งคุณสมบัติและความสามารถของครูผู้สอน

ข. การประเมินผลที่กระบวนการ เป็นการประเมินผลขณะที่ดำเนินการตามโครงการ เพื่อการปรับปรุงโครงการ

ค. การประเมินผลผลิต เป็นการประเมินผลหลังจากดำเนินการตามโครงการแล้วเพื่อพิจารณาผลที่ได้จากโครงการว่า บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่

(6) เทคนิควิธีที่ใช้ในการประเมินผล มี 2 ลักษณะ คือ

ก. การประเมินผลเชิงปริมาณ สามารถจะดำเนินการได้ในลักษณะ ประเมินผลเดี่ยวหรือประเมินผลเป็นกลุ่มก็ได้ โดยผู้ดำเนินการประเมินจะรวบรวมข้อมูลด้วย เครื่องมือชนิดต่างๆ ที่มีความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงในการวัด เช่น แบบสอบถามชนิดต่างๆ รวมทั้งการวิเคราะห์และการแปรผลข้อมูล ก็จะต้องมีความถูกต้องตามหลักวิชา

ข. การประเมินผลเชิงคุณภาพ เป็นประเมินผลจากการสังเกต สัมภาษณ์ การประชุมสัมมนาร่วมกัน อาจจะมีแบบสังเกตพฤติกรรม แบบสัมภาษณ์ประกอบด้วยก็ได้ ซึ่งผู้ประเมินจะต้องมีความละเอียด ช่างสังเกต มีใจเป็นกลาง ปราศจากอคติ

โดยทั่วไปการประเมินผลการนิเทศจะต้องใช้เทคนิควิธีทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพประกอบกันเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้

(7) การนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาการนิเทศภายในสถานศึกษา สามารถปฏิบัติได้ดังนี้

ก. เมื่อประเมินผลแล้วพบว่า ผลที่ได้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ก็สามารถนำวิธีการที่ใช้ไปในเทศาณกลุ่มอื่นต่อไป

ข. เมื่อประเมินผลแล้วพบว่า ผลการนิเทศยังมีข้อบกพร่องที่ควรแก้ไข ก็ดำเนินการปรับปรุงวิธีการใหม่ให้เหมาะสม

ค. เมื่อประเมินผลแล้วพบว่า วิธีการนิเทศที่ใช้มีปฏิกิริยาจากผู้รับการนิเทศและมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์มาก ก็ควรจะได้พิจารณาแก้ไขปรับปรุงวางแผนการนิเทศใหม่

ง. เมื่อประเมินผลแล้วพบว่า เทคนิควิธีที่นำมาใช้ได้ผลดีมาก ก็ควรประชาสัมพันธ์ให้สถานศึกษาอื่นนำไปปฏิบัติ

จากกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนที่นำเสนอ จะเห็นได้ว่า กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

- 1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ
- 2) การวางแผน
- 3) การปฏิบัติตามแผนงาน/โครงการ ที่ได้วางแผนไว้
- 4) การประเมินผล

โดยทุกขั้นตอนจะต้องมีการดำเนินการที่ถูกต้องตามกระบวนการ มีข้อมูลที่ตรวจสอบเชื่อถือได้

2.7 กิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน

ในการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนกิจกรรมการนิเทศจะเป็นสิ่งที่ทำให้การนิเทศนั้นประสบความสำเร็จ ซึ่งการเลือกใช้กิจกรรมแต่ละกิจกรรมจะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับขนาดของกลุ่มผู้รับการนิเทศ และสอดคล้องกับจุดประสงค์การนิเทศ เพื่อให้การดำเนินการนิเทศบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนด

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้เสนอกิจกรรมในการนิเทศภายในโรงเรียน 16 กิจกรรม ดังนี้

1) การประชุมก่อนเปิดภาคเรียน เป็นการนัดหมายบุคลากรในโรงเรียน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาร่วมประชุมปรึกษาหารือ ชี้แจง สั่งการ หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อเตรียมการด้านต่าง ๆ และปรับความคิดเห็นของบุคลากรให้ได้ข้อสรุปในการปฏิบัติงานเป็นแนวทางเดียวกัน ทำให้สามารถทำการสอนได้ทันในวันเปิดเรียน

2) การปฐมนิเทศ เป็นการแนะนำครูใหม่ให้รู้จักหน่วยงาน สถาบัน นโยบาย วัตถุประสงค์ และแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงาน เพื่อให้ครูใหม่ได้รู้จัก คำนึงและสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ได้

3) การให้คำปรึกษาแนะนำเป็นการพบปะกันระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ ซึ่งอาจกระทำได้หลายวิธี เพื่อให้ผู้รับการนิเทศสามารถก้าวไปถึงจุดปลายทางได้ เช่น ความก้าวหน้าทางวิชาชีพ ความสามารถที่จะรับผิดชอบงานในหน้าที่ที่สูงขึ้น หรือเป็นที่ยอมรับของเพื่อนร่วมงานมากขึ้น

4) การอบรม เป็นการให้ครูได้เข้าศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในวิชาชีพ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ครูมีความตื่นตัวทางวิชาการ และนำความรู้ความสามารถที่ได้จากการอบรมไปใช้พัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ ซึ่งการอบรมครูทำได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

(1) จัดอบรมครูภายในโรงเรียน โดยเชิญบุคคลภายนอกมาเป็นวิทยากร หรือให้ครูในโรงเรียนที่มีความรู้ความสามารถในเฉพาะเรื่องเป็นวิทยากร

(2) ส่งครูไปรับการอบรมทางวิชาการที่หน่วยงาน หรือสถาบันการศึกษาอื่น เป็นผู้จัด

5) การประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นการประชุมที่เน้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมมีความรู้ความเข้าใจและทักษะทั้งทางด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติอย่างแท้จริง เพื่อให้ผู้เข้าประชุมสามารถนำความรู้ ความเข้าใจ และทักษะเหล่านั้นไปพัฒนางานให้มีคุณภาพขึ้น

6) การสัมมนาเป็นการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่สนใจร่วมกัน เพื่อสรุปข้อคิดเห็นและหาแนวทางในการปฏิบัติงานร่วมกัน

7) การระดมความคิด เป็นการประชุมเพื่อรับความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ปัญหา และข้อมูลใหม่ ๆ จากสมาชิกของที่ประชุม เพื่อค้นหาปัญหา ข้อเสนอแนะ และความคิดริเริ่มต่าง ๆ ในการพัฒนางาน

8) การสาธิตการสอนเป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้ชมการสาธิตได้เห็นการดำเนินการคล้ายสถานการณ์จริง โดยการนำคณะครูไปชมการสาธิตการสอนในโรงเรียน หรือนอกโรงเรียนก็ได้ ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมการพัฒนาตนเองทั้งผู้ชมและผู้สาธิต และเป็นการสร้างเสริมกำลังใจและความก้าวหน้าในวิชาชีพแก่ผู้สาธิตการสอน

9) การให้ศึกษาเอกสารทางวิชาการ เป็นการมอบหมายเอกสารให้ผู้รับการนิเทศไปศึกษาค้นคว้าเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วนำความรู้ที่นำมาถ่ายทอดให้แก่คณะครู เพื่อเสริมแรงให้ผู้รับการนิเทศสนใจและมีโอกาสได้ศึกษาหาความรู้ความเข้าใจด้วยตนเองจากเอกสารทางวิชาการเพิ่มขึ้น

10) การสนทนาทางวิชาการ เป็นการประชุมครูหรือกลุ่มผู้สนใจในเรื่องราวข่าวสารเดียวกัน โดยกำหนดให้ผู้นำการสนทนาคนหนึ่ง นำสนทนาในเรื่องที่กลุ่มสนใจเพื่อพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจ แนวทางการปฏิบัติงาน และเทคนิควิธีการเพิ่มขึ้น

11) การเยี่ยมนิเทศชั้นเรียน เป็นการที่ผู้นิเทศเข้าไปพบและสังเกตการทำงาน ofครูในห้องเรียน เพื่อร่วมกันพัฒนาการทำงานของครูให้มีคุณภาพ โดยการสำรวจความต้องการ การ ศึกษาปัญหา และประเมินผลการสอนของครู กระตุ้นให้ครูปรับปรุงการสอน และให้คำปรึกษาแนะนำแก่ครู

12) การศึกษาดูงาน เป็นการพาบุคลากรของโรงเรียนไปศึกษาค้นคว้าและเพิ่มพูนประสบการณ์ในสถานที่ต่าง ๆ เพื่อให้บุคลากรนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับในการศึกษาดูงานมาพัฒนาตนและพัฒนางานให้มีคุณภาพ

13) การสังเกตการสอน เป็นการจัดให้บุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเรียนการสอนมาสังเกตพฤติกรรมการสอนของครูในขณะที่ทำการสอน เพื่อให้ครูผู้สอนสามารถพัฒนาหรือปรับปรุงการสอนให้มีประสิทธิภาพโดยใช้ข้อมูลย้อนกลับจากการสังเกตการสอนของผู้นิเทศ

14) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) เป็นการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารโรงเรียนและครูในการแก้ไขปรับปรุงการเรียนการสอน หรือปัญหาต่าง ๆ ในห้องเรียน โดยวิธีการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อศึกษาค้นคว้าสาเหตุของปัญหา วิธีการแก้ปัญหและพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

15) การเขียนเอกสาร/บทความทางวิชาการ เป็นการที่ผู้นิเทศหาวิธีการสนับสนุนให้ครูเขียนหนังสืออ่านประกอบ หนังสืออ่านเพิ่มเติม เอกสารทางวิชาการ และบทความทางวิชาการที่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อให้ครูได้ใช้ความรู้ความสามารถในการพัฒนาการเรียนการสอน ซึ่งจะส่งผลให้ครูมีความก้าวหน้าในวิชาชีพด้วย

16) การจัดนิทรรศการ เป็นการนำความรู้ ข่าวสาร ผลงานมาจัดแสดง เพื่อนำเสนอเป็นความรู้หรือประชาสัมพันธ์ การดำเนินงานแก่บุคคลทั่วไปในรูปแบบต่าง ๆ กัน เพื่อให้คณะครูผู้ชมนิทรรศการ มีความรู้ความเข้าใจในด้านการทำการใช้สื่อต่าง ๆ ในรูปแบบกระบวนการและเทคนิควิธีการต่าง ๆ ตลอดจนเป็นการกระตุ้นให้คณะครูเกิดการพัฒนาตนเอง

นอกจากนี้ Harris (อ้างถึงใน วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์, 2536) ได้เสนอกิจกรรมการนิเทศการศึกษา ซึ่งมีทั้งกิจกรรมที่คล้ายคลึงและแตกต่างจากกิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้นำเสนอ จำนวน 23 กิจกรรม ดังนี้

1) การบรรยาย (Lecturing) มักใช้ในการอบรม สัมมนา การประชาสัมพันธ์ กับชุมชนและการปฐมนิเทศครูใหม่

2) การบรรยายโดยใช้สื่อประกอบ (Visualized lecturing)

3) การประชุมกลุ่ม (Panel) เป็นการเสนองาน ข้อเท็จจริง (Facts) และความคิดต่อกลุ่ม เช่น การประชุมเชิงวิชาการ การประชุมปฏิบัติการ การอภิปรายกลุ่มย่อย การระดมสมอง เป็นต้น

4) การชมภาพยนตร์ หรือโทรทัศน์ (Viewing film or television)

5) การฟังเทป วิทยุ หรือเทปบันทึกเสียง (Listening to tape, radio or recording) ซึ่งเป็นใช้อุปกรณ์ช่วยในการทำกิจกรรมอื่น ๆ เช่น ในการประชุม การแสดง บทบาทสมมติ การสัมภาษณ์ เป็นต้น

6) การจัดนิทรรศการอุปกรณ์และสิ่งต่าง ๆ (Exhibiting materials and equipment)

7) การสังเกตการสอนในชั้นเรียน (Observing in classroom)

8) การสาธิต (Demonstrating)

9) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interviewing) เป็นกิจกรรมระหว่างคนสองคน ใช้ในการหาข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลส่วนตัว แนวคิด ความคิดเห็น ทักษะเกี่ยวกับการสอนของผู้ถูกสัมภาษณ์ เป็นต้น

10) การสัมภาษณ์เฉพาะจุด (Focused interviewing) ใช้ในการหาข้อมูลเช่นเดียวกับการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แต่มีความยืดหยุ่นในการสัมภาษณ์มากกว่า แต่จะเจาะลึกเฉพาะเรื่อง

11) การสัมภาษณ์ทางอ้อม (Nondirective interviewing)

12) การอภิปราย (Discussing)

13) การอ่าน (Reading) เป็นกิจกรรมการนิเทศเพื่อส่งเสริมการอ่านในหมู่ครู เพื่อช่วยในการอบรมให้ความรู้ทางการศึกษา

14) การวิเคราะห์และคาดคะเน (Analizing and calculation)

เป็นกิจกรรมสำหรับผู้นิเทศในการวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลความหมาย

15) การระดมสมอง (Brainstorming)

16) การบันทึกวีดีโอและการถ่ายภาพ (Vediotaping and photographing)

เป็นการนำวัสดุอุปกรณ์มาช่วยในการนิเทศโดยการบันทึกภาพไว้ศึกษา

17) การใช้เครื่องมือทดสอบ (Instrumenting and testing) เป็นการนำเอาเครื่องมือ เช่น ข้อสอบถามที่ใช้ในการโต้ตอบ แบบทดสอบ เป็นต้น มาใช้ในการเก็บข้อมูลซึ่งมักจะใช้ร่วมกับกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การอภิปราย การแสดงบทบาทสมมติ การสัมภาษณ์ การสังเกต เป็นต้น

18) การประชุม 6-6 (Buzz session) เป็นการประชุมกลุ่มย่อย เพื่ออภิปรายเกี่ยวกับเรื่องที่กำหนดให้

19) ทักษะศึกษา (Field trips)

20) การเยี่ยมชั้นเรียน (Intervisiting)

21) การแสดงบทบาทสมมติ (Role playing)

22) การเขียน (Writing)

23) การฝึกปฏิบัติจริง (Guided practice) เป็นกิจกรรมเดี่ยวหรือกิจกรรมกลุ่มย่อยที่เน้นการกระทำมากกว่าการพูดและบางครั้งจะเชื่อมโยงกับกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การเขียนชั้นเรียน การสังเกตการสอน การสัมภาษณ์ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า กิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนมีมากมายหลายกิจกรรม ผู้นิเทศต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับผู้รับการนิเทศโดยคำนึงถึง

- 1) วัตถุประสงค์ของการนิเทศ
- 2) ขนาดของกลุ่มผู้รับการนิเทศ
- 3) ข้อดีข้อเสียของกิจกรรมแต่ละกิจกรรม

2.8 การนิเทศแบบคลินิก (Clinical supervision)

การนิเทศแบบคลินิก มีจุดเริ่มต้นในมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด สหรัฐอเมริกา ประมาณปี ค.ศ.1950 โดยเริ่มจากความล้มเหลวในการนิเทศการสอนนิสิตที่กำลังศึกษาระดับปริญญาโททางศิลปการสอน (Master of Arts in Teaching) Morris Cogan และคณะอาจารย์ผู้ร่วมงาน จึงได้พยายามปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมการณ์นิเทศเสียใหม่ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น (นิพนธ์ ไทยพานิช, 2532) สำหรับในประเทศไทย ผู้ที่มีส่วนในการเผยแพร่ให้การนิเทศแบบคลินิกเป็นที่รู้จักกันทั่วไปคือ ดร.นิพนธ์ ไทยพานิช อาจารย์ประจำภาควิชาบริหารการศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้สรุปความหมายของการนิเทศแบบคลินิกว่า

การนิเทศแบบคลินิกคือ กระบวนการสำหรับการสังเกตการสอนในชั้นเรียนที่มีการดำเนินการอย่างมีระเบียบ เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนของครู โดยครูและผู้นิเทศจะร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดในการวางแผนการสอน การสังเกตการสอนและการประเมินแนวการจัดการเรียนการสอน เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขร่วมกันและขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้ครู สามารถนิเทศตนเองได้ในที่สุดและในการดำเนินงานนั้น ครูและผู้นิเทศจะร่วมกันสร้างความสัมพันธ์ ความเชื่อมั่น ความจริงใจและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน นอกจากนี้การนิเทศแบบคลินิควัยังมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยและเป็นการนิเทศที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง แต่ขณะเดียวกันก็จะประสานผลประโยชน์ของครูและโรงเรียนเข้าด้วยกัน ซึ่งหมายความว่า ขณะที่การนิเทศมุ่งจะพัฒนาวิชาชีพครูเป็นรายบุคคลก็ต้องให้สอดคล้องกับเป้าหมายและความต้องการของโรงเรียนด้วย (นิพนธ์ ไทยพานิช, 2532)

Cogan (อ้างถึงใน นิพนธ์ ไทยพานิช, 2532) ได้เสนอวัฏจักรของการนิเทศแบบคลินิก 8 วัฏภาค ดังนี้

1) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้นิเทศ (Establish the teacher supervisor relationship) จะต้องดำเนินการก่อนที่ผู้นิเทศจะเข้าไปสังเกตการสอนในชั้นเรียน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของลักษณะที่ผู้นิเทศและครูมีการยอมรับซึ่งกันและกัน มีความศรัทธา เลื่อมใส มีความเสมอภาค มีความจริงใจที่เกียติซึ่งกันและกัน ทั้งสองฝ่ายเน้นความสัมพันธ์ในทางวิชาชีพมากกว่าส่วนตัว

2) การวางแผนการสอนร่วมกันระหว่างครูกับผู้นิเทศ (Planning with the teacher) โดยผู้นิเทศทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือแนะนำครูในการวางแผนการสอนและมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการสอน โดยการให้ความช่วยเหลือร่วมมือตามความต้องการของครู

3) วางแผนยุทธวิธีในการสังเกตการสอน (Planning the strategy of observation) ครูและผู้นิเทศวางแผนร่วมกันในการสังเกตการสอน ประกอบด้วย การสร้างข้อตกลง กำหนดทักษะพฤติกรรมหรือสิ่งที่ต้องการสังเกตและการเลือกใช้เครื่องมือในการสังเกตการสอน

4) การสังเกตการสอน (Observing instruction) ตามที่ครูและผู้นิเทศได้วางแผนการสอนและวางแผนยุทธวิธีในการสังเกตการสอนร่วมกันไว้แล้ว

5) การวิเคราะห์กระบวนการเรียนการสอน (Analyzing the teaching learning process) หลังจากการสังเกตการเรียนการสอน ทั้งครูและผู้นิเทศจะแยกกันตรวจพิจารณาข้อมูลที่ได้นับที่กมา และทำการวิเคราะห์เพื่อเตรียมที่จะใช้ในการประชุมร่วมกันในขั้นต่อไป

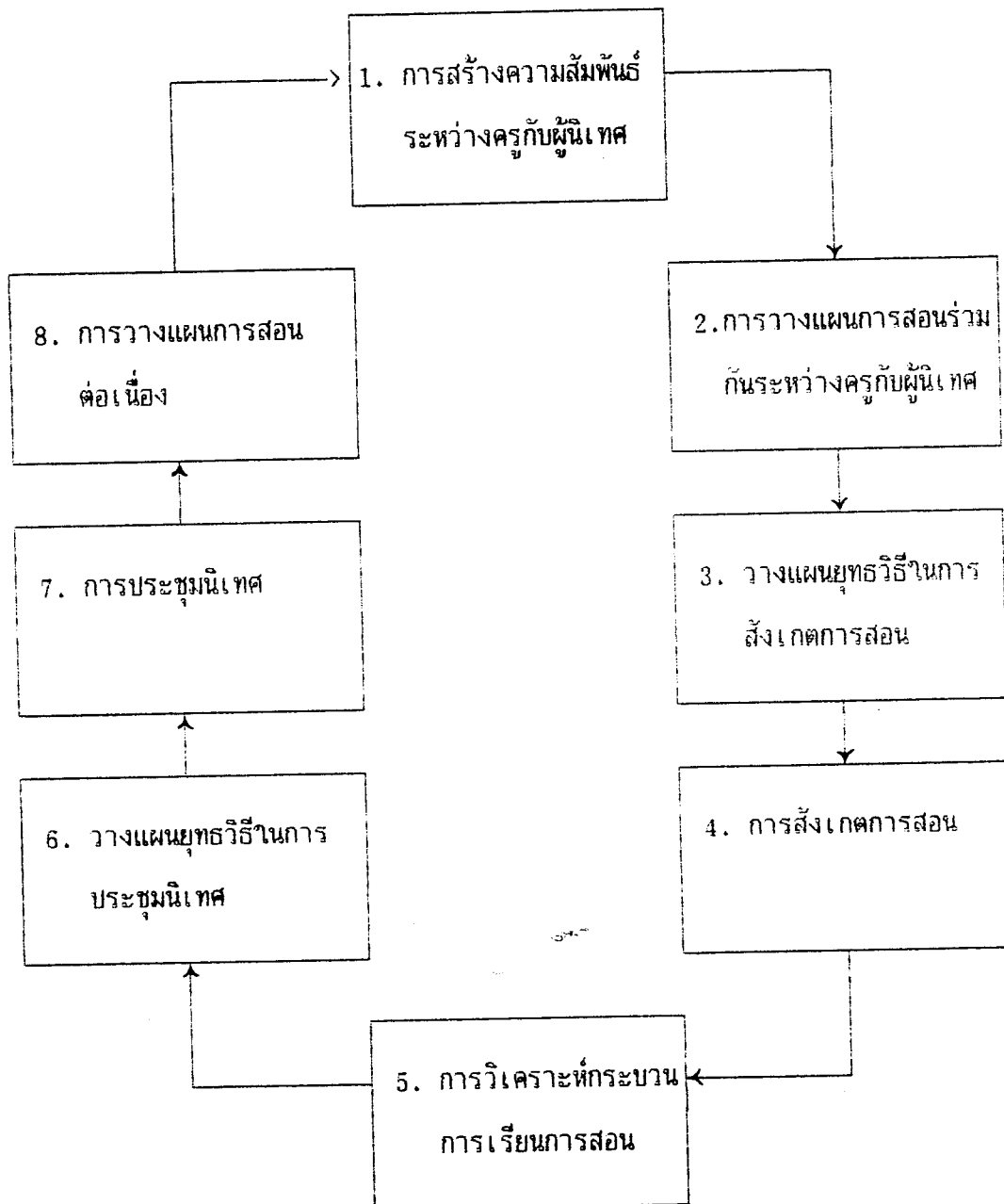
6) วางแผนยุทธวิธีในการประชุมนิเทศ (Planning the strategy of the conference) เป็นการดำเนินงานที่ต่อเนื่องจากการวิเคราะห์กระบวนการเรียนการสอนโดยครูและผู้นิเทศจะทำงานร่วมกันในการวางแผนยุทธวิธีเพื่อใช้ในการประชุมนิเทศ

7) การประชุมนิเทศ (The conference) ครูและผู้นิเทศจะลงมือประชุมร่วมกันตามที่ได้เตรียมการไว้แล้ว ในขั้นวางแผน

8) การวางแผนการสอนต่อเนื่อง (Renewed planning) ในการประชุมนิเทศ ผู้นิเทศและครูจะต้องตัดสินใจและมีความคิดเห็นร่วมกันว่า พฤติกรรมการสอนของครูที่จำเพาะเจาะจงอะไรที่เห็นสมควรจะปรับปรุงแก้ไขได้อย่างไร ซึ่งจะทำให้เกิดการวางแผนการสอน

ต่อเนื่อง เพื่อให้ครูได้มีโอกาสได้สอนต่อเนื่องไปอีกเพื่อที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุง
พฤติกรรมการสอนตามที่ได้ตกลงกันไว้ ซึ่งวัฏจักรของการนิเทศแบบคลินิกจะเริ่มต้นใหม่
อีกรอบหนึ่ง

วัฏจักรการนิเทศแบบคลินิกของ Cogan สามารถเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

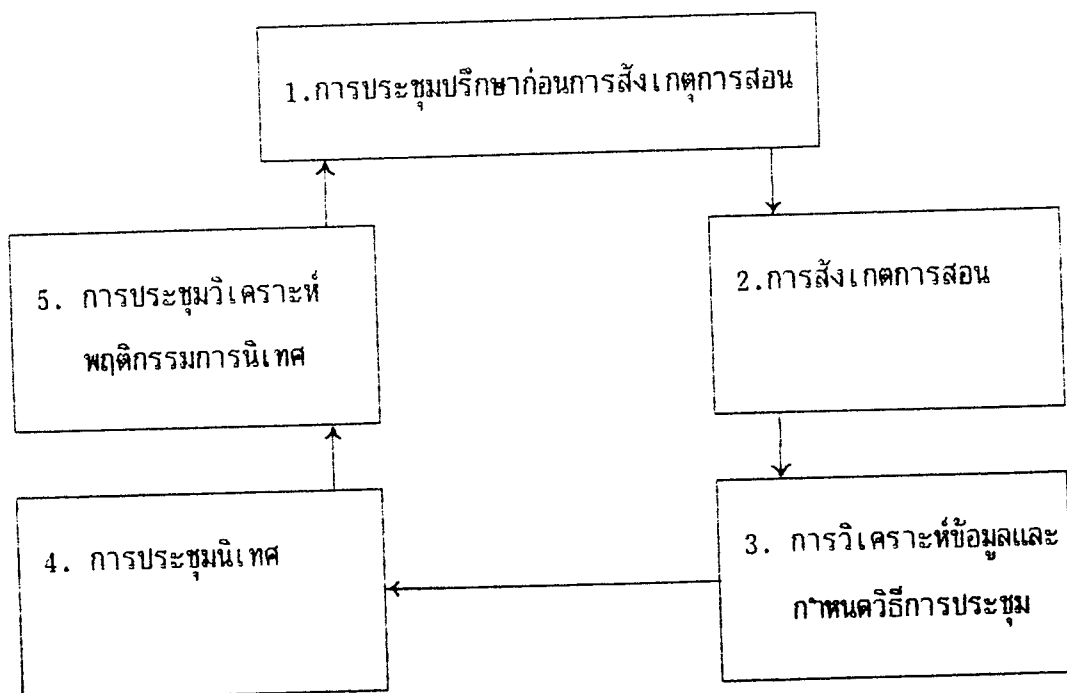

แผนภูมิที่ 6 วัฏจักรของการนิเทศแบบคลินิกของ Cogan

นอกจาก Cogan แล้ว Goldhammer (อ้างถึงใน นิพนธ์ ไทยพานิช, 2532) ได้เสนอรูปแบบกระบวนการนิเทศแบบคลินิก ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การประชุมปรึกษาก่อนการสังเกตการสอน (Pre-observation conference) เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับผู้นิเทศ ศึกษาหาทางวางแผนร่วมกันเพื่อให้เป็นที่รับรู้ มีความเข้าใจตรงกันและทำให้เกิดความคล่องตัวในการทำงานร่วมกันในขั้นตอนต่อไป
- 2) การสังเกตการสอน (Observation)
- 3) การวิเคราะห์ข้อมูลและกำหนดวิธีการประชุม (Analyzing and strategy)
- 4) การประชุมนิเทศ (Supervision conference)
- 5) การประชุมวิเคราะห์พฤติกรรมการณ์เทศ (Post-conference analysis) เป็นการพิจารณาถึงพฤติกรรมการณ์เทศที่ผู้นิเทศได้ลงมือปฏิบัติตั้งแต่ขั้นที่หนึ่ง จนถึงขั้นตอนที่สี่ ว่าการปฏิบัติการณ์เทศของผู้นิเทศนั้นมีข้อดีเด่นและข้อบกพร่องอะไรบ้าง โดยครูเป็นผู้ทำการวิเคราะห์พฤติกรรมการณ์เทศ

ขั้นตอนทั้งห้าแสดงได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 7 รูปแบบการนิเทศแบบคลินิกของ Goldhammer

กล่าวโดยสรุปการนิเทศแบบคลินิกเป็นการนิเทศที่ต้องอาศัยความร่วมมือของผู้นิเทศ และครูที่ต้องร่วมกันทำงานช่วยเหลือกันและกันอย่างใกล้ชิดต่อเนื่องเป็นระบบ ถูกต้องตามหลัก วิชา ความเชี่ยวชาญของผู้นิเทศและครูและด้วยจิตใจที่เป็นกลางเปิดเผย จริงใจ เป็นประชาธิปไตย มุ่งมั่นในการพัฒนาวิชาชีพ

2.9 บทบาทและหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียน

การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของผู้บริหาร โรงเรียนและบุคลากรในโรงเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ดังนั้นผู้เกี่ยวข้องกับการนิเทศ ภายในโรงเรียน จึงประกอบด้วย

- 1) ผู้บริหารโรงเรียน
- 2) ผู้นิเทศ
- 3) ผู้รับการนิเทศ

ซึ่งบทบาทและหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องแต่ละฝ่ายมีผู้เสนอไว้ ดังนี้

1) ผู้บริหารโรงเรียน

กิตติมา บริดีติติก (2532) และบันลือ พฤกษ์วัน (2536) ได้กล่าวถึงบทบาท ของผู้บริหารในฐานะผู้นำและผู้บริหารของหน่วยงาน ดังนี้

- (1) สนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการนิเทศภายในอย่างจริงจังและจริงใจ
- (2) ทำหน้าที่เป็นวิทยากรที่ดีของครูทุกโอกาส ให้คำแนะนำชี้แหล่งวิชาการให้

แก่ครู

- (3) บริการและอำนวยความสะดวกแก่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศในทุก ๆ ด้าน
- (4) ประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ
- (5) สร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้กล่าวว่า การนิเทศ ภายในโรงเรียนเป็นหน้าที่โดยตรงที่ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องดำเนินการ โดยจะต้องดำเนินการ เตรียมการก่อนการนิเทศ และดำเนินการนิเทศตามกระบวนการการนิเทศภายในโรงเรียน ซึ่ง บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนในการเตรียมการก่อนการนิเทศภายในโรงเรียนมีดังนี้

(1) สร้างความเข้าใจร่วมกันให้คณะครูมีความเข้าใจถูกต้องตรงกันเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียน ในเรื่องความหมาย ความสำคัญและความจำเป็น จุดมุ่งหมาย เป้าหมาย และตัวบ่งชี้ความสำเร็จและกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน ซึ่งจะทำให้ครู คลายกังวลและพร้อมจะให้ความร่วมมือกับผู้นิเทศ โดยผู้บริหารโรงเรียนอาจเชิญวิทยากร จากภายนอก เช่น ศึกษานิเทศก์อำเภอ หรือบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับ เชื่อถือ ของครูมาให้ความรู้ก่อนเป็นเบื้องต้น

(2) แต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นการกำหนดให้ผู้บริหารรับผิดชอบ ดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน โดยคณะกรรมการควรประกอบด้วยบุคคลต่อไปนี้

โรงเรียนขนาดกลาง ขนาดใหญ่ หรือขนาดใหญ่่มาก

ก. ผู้บริหารโรงเรียน	ประธาน
ข. ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ	รองประธาน
ค. หัวหน้ากลุ่มประสบการณ์	กรรมการ
ง. หัวหน้าระดับชั้น	กรรมการ
จ. ครูที่ได้รับคัดเลือกจากเพื่อนครู	กรรมการและเลขานุการ

โรงเรียนขนาดเล็กหรือเล็กมาก

ก. ผู้บริหารโรงเรียน	ประธาน
ข. หัวหน้าฝ่ายวิชาการ	รองประธาน
ค. ครูที่ได้รับคัดเลือกจากเพื่อนครู	กรรมการและเลขานุการ

(3) ทำความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ซึ่งจะทำให้ผู้นิเทศสามารถปฏิบัติงานด้วยความสบายใจ ไม่อึดอัดและช่วยลดความรู้สึกขัดแย้ง ของผู้รับการนิเทศที่มีต่อผู้นิเทศ

(4) ชักข้อความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติการนิเทศให้เข้าใจตรงกันใน

คณะกรรมการ

จากบทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียน อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้บริหาร โรงเรียนมีบทบาทและหน้าที่ทั้งในฐานะผู้บริหารและผู้นิเทศ ซึ่งจะต้องเตรียมการ ส่งเสริม สนับสนุนการนิเทศภายในโรงเรียน อำนวยความสะดวกและสร้างขวัญกำลังใจ ทั้งแก่ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ

2) ผู้นิเทศ

กิตติมา ปรีดีติลล (2532) ได้กล่าวว่า บุคคลที่ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาไม่จำเป็นต้องเป็นศึกษานิเทศก์แต่ผู้เดียว เป็นใครก็ได้ที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือ แนะนำ ปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้นิเทศภายในโรงเรียน จึงได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูในโรงเรียน ผู้เชี่ยวชาญหรือศึกษานิเทศก์ที่โรงเรียนเชิญมาเป็นวิทยากร บทบาทและหน้าที่ของผู้นิเทศ มีดังนี้

- (1) ประชุมวางแผนร่วมกับเพื่อนครูเพื่อวิเคราะห์ปัญหาที่ครูกำลังเผชิญ
- (2) วางแผนและจัดทำโครงการเพื่อแก้ปัญหาร่วมกับเพื่อนครู
- (3) ช่วยเหลือเพื่อนครูในการพัฒนาและปรับปรุงการเรียนการสอน
- (4) ช่วยเหลือเพื่อนครูในการประเมินผลนักเรียน
- (5) ช่วยเหลือเพื่อนครูประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนและมีความรู้สึกรับประกัน

ความรู้สึกรับประกัน

- (6) ร่วมกับผู้บริหารและเพื่อนครูประเมินผลการปฏิบัติงาน
- (7) ร่วมกับเพื่อนครูหาข้อบกพร่องและแนวทางแก้ไขจากผลการปฏิบัติงาน

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบันลือ พุกกะวัน (2536) และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534)

อาจกล่าวโดยสรุปว่า ผู้นิเทศมีหน้าที่ดำเนินการนิเทศตามกระบวนการนิเทศภายใน 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ การวางแผนการนิเทศ การลงมือนิเทศและการประเมินผล

3) ผู้รับการนิเทศ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้เสนอบทบาทและหน้าที่ของผู้รับการนิเทศไว้ 5 ประการ ดังนี้

- (1) ยอมรับบทบาทหน้าที่ของผู้นิเทศ โดยรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะและให้ความร่วมมือ
- (2) ร่วมปรึกษาหารือกับผู้นิเทศในการวิเคราะห์ปัญหาและกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา

(3) ปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความจริงจังและใช้แนวทางที่ได้
รับจากการนิเทศไปแก้ปัญหาหรือพัฒนางาน

(4) ขอรับการนิเทศจากเพื่อนครูหรือผู้นิเทศ เมื่อพบปัญหาเพื่อหาทางแก้ไขร่วมกัน

(5) ให้ความร่วมมืออย่างดีในการนิเทศ ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน

กิตติมา ปรีดีดิลก (2532) และบันลือ พุกกะวัน (2536) ก็ได้กล่าวถึงบทบาทและ
หน้าที่ของผู้รับการนิเทศสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

2.10 คุณลักษณะของผู้นิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ
ที่ผู้นิเทศต้องใช้ความรู้ความสามารถและทักษะต่าง ๆ เพื่อให้ผู้รับการนิเทศเปลี่ยนแปลง
พฤติกรรม การเรียนการสอนอันจะเป็นผลให้ผู้รับการนิเทศพัฒนาตนเอง และพัฒนาคุณภาพการ
ศึกษาอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการนิเทศการศึกษา ซึ่งนักการศึกษาได้กล่าวถึงคุณลักษณะ
ของผู้นิเทศการศึกษาที่ดี ดังนี้

Wiles (อ้างถึงใน เอกชัย กี่สุพนธ์, 2527) ได้กล่าวว่า ผู้นิเทศที่ดีต้องมีทักษะ
พื้นฐาน 5 ประการ คือ

- 1) ทักษะด้านความเป็นผู้นำ ผู้นิเทศต้องทำงานร่วมกับครูในด้านต่าง ๆ เช่น
การวางแผน การประสานงาน การติดต่อสื่อสาร การจัดการ การมอบหมายงานและ
การประเมินผล เป็นต้น จึงจำเป็นต้องมีทักษะการเป็นผู้นำเป็นอันดับแรก
- 2) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ การนิเทศการศึกษาเป็นงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลหลาย
ฝ่าย ความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของผู้นิเทศจะช่วยให้ได้รับความร่วมมือในการทำงานเป็นอย่างดี
- 3) ทักษะด้านกระบวนการกลุ่ม การนิเทศการศึกษาเป็นการทำงานร่วมกันของผู้นิเทศ
กับผู้รับการนิเทศ การร่วมมือร่วมใจกันทำงานเป็นหมู่คณะ ผู้นิเทศจึงจำเป็นต้องเรียนรู้และศึกษา
เกี่ยวกับกลุ่ม การทำงานเป็นกลุ่ม การจูงใจหรือชักจูงให้สมาชิกในกลุ่มร่วมมือกันทำงานเมื่อมีการ
ประสานงานที่ดี เพื่อให้การนิเทศการศึกษาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ
- 4) ทักษะด้านการบริหารงานบุคคล การนิเทศการศึกษาเป็นการทำงานที่สัมพันธ์
เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะสนับสนุนพัฒนาครูให้เจริญก้าวหน้าในวิชาชีพและ
การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะด้านการบริหารงานบุคคลจึงเป็นสิ่งจำเป็น

5) ทักษะด้านการประเมินผล การประเมินผลจะช่วยให้ผู้นิเทศทราบว่า แผนการปฏิบัติงานต่าง ๆ ที่กำหนดไว้บรรลุตามเป้าหมายมากน้อยเพียงใด ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการนิเทศมีอะไรบ้าง ซึ่งผลการประเมินต้องนำมาใช้ในการแก้ไข้ปัญหาและปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

ชาร์รี่ ม็สส์ (2523) เห็นว่าโดยทั่วไปผู้นิเทศการศึกษาที่ดี ควรมีคุณลักษณะดังนี้

- 1) เป็นผู้ประสานงานที่ดี
- 2) มีความรู้ในหลักการนิเทศเป็นอย่างดี
- 3) มีความรู้ทั้งภาคปฏิบัติและภาคความรู้
- 4) เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี
- 5) เป็นผู้ประสานงานที่ดี
- 6) ตระหนักในหลักประชาธิปไตย
- 7) ไม่เป็นผู้ครอบงำ วางท่าใหญ่โต
- 8) ให้คำแนะนำและเป็นที่ปรึกษาของครูได้เป็นอย่างดี
- 9) เป็นผู้รักษาความลับเมื่อพบข้อบกพร่องของครูและให้คำแนะนำแก่ครูโดยตรง
- 10) เป็นผู้มีความระมัดระวังในการวินิจฉัยปัญหาต่าง ๆ
- 11) เป็นผู้ที่คณะครูให้ความไว้วางใจได้
- 12) เป็นคนเปิดเผยเข้าใจมนุษย์

Harris (อ้างถึงในสังกัด อุตสาหกรรม, 2530) ได้กล่าวว่า ผู้นิเทศควรมีทักษะ

3 ด้าน คือ

1) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human skill) การนิเทศการศึกษาเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีจะช่วยให้เกิดแรงจูงใจและความร่วมมือในการทำงาน

2) ทักษะด้านความคิดรวบยอด (Conceptual skill) เป็นทักษะที่เกี่ยวข้องกับการมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน และรอบคอบ

3) ทักษะด้านเทคนิควิธี (Technical skill) เป็นทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในลักษณะต่าง ๆ สามารถเลือกใช้วิธีการต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับงานที่ทำ

ผู้นิเทศจำเป็นต้องมีทักษะทั้ง 3 ด้านที่กล่าวมาแล้ว คือ มีทักษะด้านเทคนิคเพื่อสามารถจะเข้าใจและปฏิบัติงานต่าง ๆ ได้ มีทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์เพื่อจะสามารถเข้าใจความรู้สึกนึกคิดและสามารถกระตุ้นให้ผู้อื่นทำงานได้ และมีทักษะด้านความคิดรวบยอดเพื่อที่จะเข้าใจและสามารถประสานกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและสามารถตัดสินใจในการทำงานได้อย่างถูกต้อง

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2536) เห็นว่า ผู้นิเทศควรมีลักษณะประจำตัว ดังนี้

- 1) ฉลาด
- 2) เป็นนักวิชาการ มีความรู้ดี รู้ลึกและรู้รอบ
- 3) กระฉับกระเฉงว่องไว ทั้งในการกระทำและในทางความคิด ตั้งตัวอยู่เสมอ
- 4) มั่นใจในตนเอง กล้าหาญ มีความเด็ดขาด อดทน
- 5) ปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ดี
- 6) บังคับใจตนเองได้

คุณลักษณะของผู้นิเทศการศึกษาที่ดีตามแนวคิดของนักศึกษาที่ได้นำเสนอ สรุปได้ว่า ผู้นิเทศควรมีคุณลักษณะ ดังนี้

- 1) เป็นนักวิชาการ มีความรอบรู้ในเรื่องการนิเทศ หลักการสอนและความรู้ในเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน รวมทั้งความรู้ทั่วไป ไม่เรียนไม่รู้
- 2) มีบุคลิกภาพที่ดี เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจของผู้รับการนิเทศ และผู้ที่เกี่ยวข้อง
- 3) มีคุณธรรม เช่น ความอดทน กล้าหาญ มีจรรยาบรรณที่ดีในการเก็บรักษาความลับของผู้รับการนิเทศ มีความเปิดเผย จริงใจ เป็นประชาธิปไตย
- 4) มีทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็น เช่น ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ การเป็นผู้นำ การบริหารงานบุคคล ด้านความคิดรวบยอด ด้านเทคนิควิธีและการปรับตัว เป็นต้น

2.11 มาตรฐานการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน

เพื่อให้การดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนเป็นไปตามนโยบายที่มุ่งให้โรงเรียนเกิดการพัฒนาตนเองตามศักยภาพ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (อ้างถึงในสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร, 2537) ได้กำหนดมาตรฐานการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน ดังนี้

มาตรฐานการนิเทศ	แนวทางดำเนินการ
1. โรงเรียนกำหนดผู้รับผิดชอบงานนิเทศภายในอย่างชัดเจน ผู้รับผิดชอบงานมีความเข้าใจ ขอบข่ายของงานและความรับผิดชอบ	1.1 พิจารณาแต่งตั้งบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสม เป็นผู้รับผิดชอบงานนิเทศของโรงเรียนในรูปของคณะกรรมการ 1.2 กำหนดขอบข่ายหน้าที่และความรับผิดชอบของคณะกรรมการให้ชัดเจน 1.3 ชี้แจง มอบหมายให้คณะกรรมการเข้าใจบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง 1.4 ประชุมชี้แจงให้ครูเข้าใจบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของคณะกรรมการที่รับผิดชอบงานนิเทศของโรงเรียน 1.5 ให้คณะครูได้มีส่วนร่วมในการสรรหาผู้รับผิดชอบงานนิเทศของโรงเรียน
2. โรงเรียนจัดระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการวางแผนการนิเทศ	2.1 รวบรวมข้อมูลและสารสนเทศที่จำเป็นต้องใช้ในการวางแผนนิเทศ ซึ่งครอบคลุมสภาพการบริหารงานด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนและข้อมูลที่จะแสดงระดับคุณภาพนักเรียน ซึ่งได้แก่ 2.1.1 ระดับคุณภาพของนักเรียน 2.1.2 อัตราการเข้าชั้น 2.1.3 อัตราการมาเรียน 2.1.4 สภาพการปฏิบัติงานของครู 2.1.5 สภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน 2.1.6 ความต้องการได้รับการฝึกอบรม ฯลฯ

มาตรฐานการนิเทศ	แนวทางดำเนินการ
3. โรงเรียนมีการวางแผนนิเทศที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของโรงเรียน	2.2 ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลให้ตรงตามสภาพเป็นปัจจุบัน สามารถนำมาใช้ได้ทันที 2.3 นำข้อมูลที่จัดเก็บไปใช้ในการวางแผนนิเทศ 3.1 กำหนดประเด็นที่จะนิเทศโดยการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบันของโรงเรียน 3.2 กำหนดกิจกรรมนิเทศให้เหมาะสมกับประเด็นที่จะนิเทศและกลุ่มเป้าหมาย 3.3 จัดทำรายละเอียดของกิจกรรมการนิเทศแต่ละกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ขั้นตอนการดำเนินการ ทรัพยากรที่จะใช้ และการประเมินผล 3.4 จัดทำแผนนิเทศของโรงเรียน 3.5 ให้คณะครูในโรงเรียนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนนิเทศ
4. โรงเรียนดำเนินการตามแผนนิเทศที่วางไว้	4.1 มอบหมายให้รับผิดชอบดำเนินการตามแผน 4.2 ประชุมชี้แจงให้บุคลากรในโรงเรียนได้เข้าใจและรับทราบแผนดำเนินการตลอดจนบทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้อง 4.3 ผู้ที่ได้รับมอบหมายดำเนินการตามแผนนิเทศที่วางไว้ 4.4 ผู้บริหารโรงเรียนให้การสนับสนุนการดำเนินการตามแผน เช่น 4.4.1 ด้านงบประมาณ 4.4.2 ด้านวัสดุอุปกรณ์ 4.4.3 ด้านขวัญและกำลังใจ

มาตรฐานการนิเทศ	แนวทางดำเนินการ
5. โรงเรียนประเมินผลการนิเทศอย่างเป็นระบบและนำผลการประเมินมาปรับปรุงการนิเทศของโรงเรียน	5.1 กำหนดกิจกรรมการประเมินผลการนิเทศไว้ในแผนนิเทศของโรงเรียน 5.2 กำหนดรายละเอียดในแผนการประเมินให้ครอบคลุมสาระสำคัญต่อไปนี้ 5.2.1 เรื่องที่จะประเมิน 5.2.2 วิธีการที่จะประเมิน 5.2.3 เครื่องมือประเมิน 5.2.4 ผู้ประเมิน 5.3 ชี้แจงให้บุคลากรในโรงเรียนเข้าใจและรับทราบแผนการประเมินการนิเทศของโรงเรียน 5.4 สร้างเครื่องมือประเมิน 5.5 เก็บรวบรวมข้อมูลที่จะใช้ในการประเมินโดยใช้เครื่องมือที่สร้างขึ้น (ตามข้อ 5.4) และวิเคราะห์ข้อมูล 5.6 จัดทำรายงานการประเมินผล

2.12 แผนพัฒนาโรงเรียนต้นแบบการนิเทศภายในโรงเรียน

เพื่อเป็นการสนองนโยบายการส่งเสริมการนิเทศภายในโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติและเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2534-2536 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร (2537) ได้ดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนทุกปีการศึกษาโดยได้บรรจุลงในแผนปฏิบัติการประจำปีและโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดจะต้องจัดทำโครงการนิเทศภายในโรงเรียนแล้วดำเนินการจัดกิจกรรมการนิเทศที่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธรกำหนดดังนี้

1) ประชุมประจำเดือน	เดือนละ	1	ครั้ง
2) บริการเอกสารทางวิชาการแก่ครู	เดือนละ	1	ครั้ง
3) ประชุมก่อนเปิดภาคเรียน	ภาคเรียนละ	1	ครั้ง
4) สันทนาการทางวิชาการ	สัปดาห์ละ	1	ครั้ง
5) ประชุมทางวิชาการ	ภาคเรียนละ	1	ครั้ง
6) สังเกตการสอนในชั้นเรียน	สัปดาห์ละ	1	ครั้ง/คน
7) สาธิตการสอน	ตามความเหมาะสม		
8) พาไปศึกษานอกสถานที่	ปีละ	1	ครั้ง

จากข้อมูลนี้เทศติดตามผล พบว่า มีปัญหาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและด้านการนิเทศภายใน โรงเรียนดังนี้

1) ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2535 กลุ่ม ประสพการณ์ที่ได้คะแนนเฉลี่ยน้อยไปมากคือ กลุ่มทักษะคณิตศาสตร์ กลุ่มประสพการณ์พิเศษ (ภาษาอังกฤษ) กลุ่มสร้างเสริมประสพการณ์ชีวิต กลุ่มทักษะภาษาไทย กลุ่มการงานและพื้นฐาน อาชีพ และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย โดยมีสมรรถภาพในแต่ละกลุ่มประสพการณ์ที่ได้คะแนน เฉลี่ยน้อยที่สุดที่เป็นปัญหาดังนี้

(1) ทักษะภาษาไทย ได้แก่ ความสามารถในการอ่านในใจและสามารถในการเขียน

(2) ทักษะคณิตศาสตร์ ได้แก่ การแก้โจทย์ปัญหา ความรู้ความเข้าใจ คณิตศาสตร์และการคิดเลขเร็ว

(3) สร้างเสริมประสพการณ์ชีวิต ได้แก่ กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ สุขนิสัยและประชาธิปไตย

(4) สร้างเสริมลักษณะนิสัย ได้แก่ ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมแขนงต่าง ๆ

(5) การงานและพื้นฐานอาชีพ ได้แก่ ความรู้พื้นฐานในการทำงาน

(6) ประสพการณ์พิเศษ (ภาษาอังกฤษ) ได้แก่ ความสามารถในการเขียนและความสามารถในการอ่าน

2) ด้านการนิเทศภายในโรงเรียน มีปัญหาดังนี้

(1) โรงเรียนส่วนหนึ่งการจัดแผนการนิเทศภายในโรงเรียนไม่เป็นระบบ
เท่าที่ควร

- (2) โรงเรียนส่วนหนึ่งขาดเอกสารและเครื่องมือการนิเทศภายในโรงเรียน
- (3) โรงเรียนส่วนหนึ่งไม่ได้จัดทำหลักฐานการนิเทศภายในโรงเรียน
- (4) ผู้บริหารส่วนหนึ่งไม่ดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง
- (5) ครูผู้สอนส่วนหนึ่งไม่ยอมรับผู้นิเทศภายในโรงเรียน
- (6) ครูผู้สอนส่วนหนึ่งอ้างว่าไม่ได้รับการนิเทศจากผู้บริหารโรงเรียน
- (7) พฤติกรรมการสอนของครูผู้สอนส่วนหนึ่งที่ผลจากการนิเทศภายใน

โรงเรียนยังไม่เปลี่ยนแปลงเท่าที่ควร

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ในปีการศึกษา 2537 สำนักงานการประถมศึกษา
จังหวัดยโสธร จึงได้จัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนต้นแบบการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน
โดยมีวัตถุประสงค์ นโยบาย เกณฑ์ขั้นต่ำในการพิจารณาโรงเรียนต้นแบบ แนวทางการ
ดำเนินงาน มาตรการการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนและมาตรการเพื่อเร่งรัดและ
พัฒนาการนิเทศภายในโรงเรียน ในส่วนที่เกี่ยวกับโรงเรียน ดังนี้

1) วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและพัฒนาการนิเทศภายในโรงเรียน
ประถมศึกษาต้นแบบ

2) นโยบาย ส่งเสริมให้โรงเรียนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร
ประถมศึกษา และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 และให้จัดกิจกรรม
สนองนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เช่น ให้นักเรียนมี
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ลดอัตราการตกชั้น นักเรียนมีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ การใช้
ภาษาไทยอ่านคล่อง เขียนคล่อง พูดคล่องแคล่วถูกต้องชัดเจน ส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกไทย
และรณรงค์ให้นักเรียนออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ

3) เกณฑ์ขั้นต่ำในการพิจารณาโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบ จัดให้มีโรงเรียน
ประถมศึกษาต้นแบบ จำนวน 18 โรงเรียน แบ่งเป็นสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/
กิ่งอำเภอละ 2 โรงเรียน โดยมีเกณฑ์ขั้นต่ำในการพิจารณาดังนี้

(1) เป็นโรงเรียนขนาดใดก็ได้ ผู้บริหารและครูเคยดำเนินการนิเทศ
ภายในโรงเรียนมาแล้วได้ผลระดับหนึ่ง

(2) ผู้บริหารกระตือรือร้น ต้องการจะพัฒนางานด้านการนิเทศมากที่สุดและจริงจังในการทำงาน

(3) คณะครูส่วนใหญ่ต้องการจะทำงานและพัฒนางานด้านการนิเทศภายในโรงเรียน

(4) สามารถดำเนินการนิเทศเป็นแบบอย่างได้

(5) อาสาสมัครด้วยใจจริง

4) มาตรฐานการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนให้ปฏิบัติตามมาตรฐานการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

5) มาตรการในการดำเนินการเร่งรัดและพัฒนางานนิเทศภายในโรงเรียน ให้โรงเรียนโดยผู้บริหารโรงเรียนและคณะผู้นิเทศภายในโรงเรียนดำเนินการดังนี้

(1) ประชุมวางแผนเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียน เดือนละ 1 ครั้ง

(2) นิเทศภายในโรงเรียนตามกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ทุกวัน

(3) สรุปผลการดำเนินงานเป็นรูปเล่ม ปีละ 1 ครั้ง

2.13 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียน ได้มีผู้ศึกษาวิจัยเป็นจำนวนมากทั้งการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนมัธยมศึกษา ดังนี้

กฤษณ์ น้ำเพชร (2520) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "วิธีปฏิบัติในการจัดการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา" โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตการศึกษา 6 พบว่า "การปฏิบัติในด้านกระบวนการในการจัดการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนมัธยมศึกษาอยู่ในเกณฑ์น้อย การปฏิบัติกิจกรรมการนิเทศการศึกษาโดยสรุปอยู่ในเกณฑ์น้อย มีปัญหาและอุปสรรค คือ ขาดบุคลากรที่รับผิดชอบในการจัดการนิเทศการศึกษาในโรงเรียนโดยตรง ขาดแคลนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์เพื่อเอื้ออำนวยแก่การปฏิบัติงาน และขาดการวางแผนการนิเทศอย่างเป็นทางการ"

วินัย ตะสิดิษฐ์ (2521) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "สำรวจการปฏิบัติจริงในการจัดการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตศึกษา 2" พบว่า การปฏิบัติงานนิเทศภายในโรงเรียนอยู่ในเกณฑ์น้อย ปัญหาและอุปสรรคในการนิเทศภายในโรงเรียนได้แก่ การขาด

งบประมาณ ขาดวัสดุอุปกรณ์ที่จะอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน ขาดแคลนวิทยากรที่มีความรู้เชี่ยวชาญทางการนิเทศการศึกษา และขาดบุคลากรที่รับผิดชอบงานนิเทศโดยตรง

สุนทร ไคลมี (2527) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การจัดการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด : การศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดกาญจนบุรี" พบว่า โรงเรียนได้ทำการนิเทศการศึกษาตามกระบวนการนิเทศ ประกอบด้วย การวางแผน การสร้างความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานการดำเนินงาน การสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานและการประเมินผลการปฏิบัติงาน ปัญหาและอุปสรรคในการนิเทศ ได้แก่ โรงเรียนขาดแคลนบุคลากรหรือแหล่งวิชาการสำหรับครู ซึ่งส่งผลให้โรงเรียนจัดการนิเทศภายในโรงเรียนได้แต่ไม่มีประสิทธิภาพดีพอ

สุชาติ ศรีสุวรรณ (2528) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การจัดการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด : การศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดเลย" พบว่าโรงเรียนได้ทำการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนตามกระบวนการนิเทศ ประกอบด้วย การวางแผน การให้ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานแก่คณะครู ลงมือปฏิบัติการณ์นิเทศร่วมกันเป็นคณะบุคคล ประเมินผลแผนงานโครงการและสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน ปัจจุบันที่โรงเรียนต้องการมาใช้สนับสนุนการนิเทศ ได้แก่ ครูที่มีความรู้ความสามารถในการสอนสาขาวิชาต่าง ๆ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียน งบประมาณ และวัสดุหรือสื่อการสอนสำเร็จรูป อุปสรรคและปัญหาในการนิเทศ ได้แก่ ขาดแคลนวิทยากร และแหล่งวิชาการสำหรับศึกษาค้นคว้าเรื่องการนิเทศภายในเพิ่มเติม ผู้นิเทศขาดความมั่นใจ ไม่ได้รับการยอมรับจากคณะครูในโรงเรียน ได้รับงบประมาณช้า และได้รับวัสดุอุปกรณ์ที่มีคุณภาพต่ำและไม่ตรงกับความต้องการของโรงเรียน

กิตติพร อินทะสีดา (2531) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษาเพื่อร่างหลักสูตรการนิเทศการศึกษาภายใน สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์" พบว่า ปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนมีหลายประการ ได้แก่ ครูส่วนมากไม่ยอมรับเพื่อนครูด้วยกัน ครูไม่มีเวลาเพียงพอที่จะทำการนิเทศภายใน ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของการนิเทศ ครูส่วนมากยังเข้าใจการนิเทศภายในไม่ตรงกันและขาดการวางแผนการนิเทศที่ดี นอกจากนี้ยังพบว่า ครูส่วนมากต้องการให้มีหลักสูตรการนิเทศภายในประกอบด้วยเนื้อหาความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับครู

ลาฉวน เรือนริน (2531) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษาสภาพการจัดการนิเทศการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี" พบว่า เทคนิควิธีการนิเทศที่ใช้โดยเรียงลำดับจากการจัดมากไปหาน้อย คือ การเยี่ยมชั้นเรียน การจัดประชุมชี้แจง หรืออภิปราย การหาทางให้ครูอ่านวารสารทางวิชาการ การสังเกตการสอน ส่วนการสาธิตการสอนโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่จัดทำ ปัญหาในการจัดการนิเทศการสอนในโรงเรียนส่วนใหญ่ คือ บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในการนิเทศการสอน ขาดงบประมาณและวัสดุเครื่องมือในการจัดการนิเทศการสอน ขาดการประเมินผลการนิเทศที่ต่อเนื่องและครูไม่นำข้อมูลกลับไปใช้ในการปรับปรุงการสอนของตน

ทวี บรรจง (2532) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษารูปแบบการนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง จังหวัดนครราชสีมา" พบว่าโรงเรียนปฏิบัติกิจกรรมการนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียนในระดับน้อย ทั้ง ๆ ที่เห็นว่า กิจกรรมเหล่านั้นมีความสำคัญในระดับมาก และมีปัญหาเกี่ยวกับการนิเทศงานวิชาการทุกขั้นตอนในกระบวนการนิเทศ ได้แก่ ขั้นเตรียมการนิเทศ ขั้นวางแผนการนิเทศ ขั้นการปฏิบัติตามแผนการนิเทศ ขั้นการประเมินผลการนิเทศ และขั้นการปรับปรุงแก้ไขงานนิเทศจัดประชุมก่อนเปิดภาคเรียน

วิโรจน์ บรรดาศักดิ์ (2532) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "สมรรถภาพของผู้บริหารและการดำเนินการนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี" พบว่า โรงเรียนดำเนินการตามกระบวนการนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียนอยู่ในระดับน้อย การปฏิบัติกิจกรรมในการนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียนอยู่ในระดับน้อย ปัญหาในการนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียนที่สำคัญ ได้แก่ การขาดแคลนวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญทางนิเทศ ผู้ที่โรงเรียนมอบหมายให้ทำหน้าที่นี้เทศมีภาระมาก ครูขาดความรู้ความเข้าใจและไม่ยอมรับการนิเทศงานวิชาการ ส่วนความต้องการในการนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียน ผู้บริหารและครูส่วนใหญ่ต้องการความรู้เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาทั่วไป การจัดการนิเทศ งานวิชาการ เทคนิคการนิเทศแบบคลินิก ทักษะด้านการวางแผนงาน ด้านมนุษยสัมพันธ์และการจูงใจ

สมจิตร อุดม (2532) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "สภาพและปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง" พบว่า การดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนด้านกระบวนการนิเทศ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการจัดกิจกรรมการนิเทศ ผู้นิเทศเห็นว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง แต่ผู้รับการนิเทศเห็นว่าการปฏิบัติในระดับมาก

ปัญหาการปฏิบัติภายในโรงเรียน พบว่า โครงการนิเทศภายในโรงเรียนปฏิบัติไม่ต่อเนื่องตลอดปีการศึกษา ไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของโรงเรียนและครูผู้สอนการนิเทศขาดการวางแผน ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติที่แน่นอน ผู้รับการนิเทศไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง ขาดความกระตือรือร้นและไม่เห็นความสำคัญ การจัดกิจกรรมการนิเทศส่งเสริมแก่ครูผู้สอนน้อยไป ขาดกำหนดเวลา ครูไม่เห็นความสำคัญของการสำเร็จการสอนโรงเรียนขาดอุปกรณ์ เครื่องมือและเอกสารตำรา ผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้นิเทศมีเวลาปฏิบัติการนิเทศในโรงเรียนน้อย และไม่ได้มีการสรุปผลการปฏิบัติงาน และการอภิปรายปัญหาการปฏิบัติงานให้เข้าใจตรงกัน

สุรภานต์ จักร (2534) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษารูปแบบการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น" พบว่า

1) ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน เห็นว่า กิจกรรมในกระบวนการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนมีความสำคัญในระดับมากทุกรายการ และได้ปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศการศึกษาเกินร้อยละ 50 ทุกรายการเช่นกัน

2) สภาพปัญหาในการปฏิบัติตามกิจกรรมตามกระบวนการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน พบปัญหาในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติ ซึ่งมีปัญหาในด้านการจัดองค์กรและบทบาทขององค์กร ปัญหาด้านบุคลากร ปัญหาด้านการดำเนินการตามกระบวนการนิเทศ ปัญหาด้านงบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์

3) สภาพความต้องการในการปฏิบัติตามกิจกรรมตามกระบวนการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน มีความต้องการในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติจัดให้มีองค์กรขึ้นมารับผิดชอบการนิเทศ โดยเฉพาะ กำหนดบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจน ให้ความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากร จัดสรรงบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ให้เพียงพอ นิเทศ กำกับ ติดตามผลการปฏิบัติงานและให้ขวัญกำลังใจ

สถิตย์ จิตชัย (2535) ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่อง "ปัญหาการปฏิบัติงานตามกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น" พบว่าผู้บริหารโรงเรียนประสบปัญหาการปฏิบัติงานตามกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน โดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเพื่อพิจารณาเป็นรายขั้นตอนก็

พบว่า ประสพปัญหาในระดับปานกลางเช่นกัน สามารถเรียงลำดับขั้นตอนที่มีปัญหาจากคะแนนเฉลี่ยมากไปหาน้อยได้ดังนี้คือ ขั้นตอนการสร้างสื่อและเครื่องมือ ขั้นตอนการประเมินผลและการรายงาน ขั้นตอนการปฏิบัติการนิเทศ ขั้นตอนการวางแผนและกำหนดทางเลือก และขั้นตอนการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ

ชานาญ ศรีธมยา (2537) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษาการดำเนินการการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสกลนคร" พบว่า

1) การปฏิบัติการนิเทศตามกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนในทุก ๆ ด้าน มีระดับการปฏิบัติ "มาก" ยกเว้นการกำหนดกิจกรรมการนิเทศร่วมกับศึกษานิเทศก์ การนำครู-อาจารย์ผู้ปฏิบัติการสอนไปเยี่ยมชมผลงานและการจัดกิจกรรมการสอนของโรงเรียนดีเด่น และจัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อการผลิตสื่อแผนการสอน จัดให้มีแบบสังเกตการสอนหรือเครื่องมือในการสังเกตพฤติกรรมการสอนและการร่วมมือกับโรงเรียนภายในกลุ่มและผู้ทรงคุณวุฒิจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "น้อย"

2) ปัญหาและอุปสรรคในการนิเทศภายในมีปัญหในระดับ "มาก" ในเรื่องโรงเรียนขาดบุคลากรที่เชี่ยวชาญแต่ละสาขาวิชาเพื่อการนิเทศภายใน โรงเรียนขาดเอกสารทางวิชาการเพื่อค้นคว้า เกี่ยวกับการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และชุมชน

ภาวีนี ยมคำ (2538) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "สภาพการปฏิบัติงานด้านการนิเทศในโรงเรียน ระดับก่อนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย" พบว่า

1) โรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดเลย ได้ปฏิบัติงานด้านการนิเทศ ระดับก่อนประถมศึกษา ทั้งด้านการเตรียมการและการวางแผนการปฏิบัติการกิจกรรมและการประเมินผล อยู่ในระดับ "มาก"

2) ปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ด้านการเตรียมการและการวางแผนปฏิบัติการกิจกรรมและการประเมินผล อยู่ในระดับ "น้อย" ยกเว้นสื่อการเรียนการสอนมีไม่เพียงพอ เป็นปัญหาอยู่ในระดับ "มาก"

3) ข้อเสนอแนะแนวทางในการปฏิบัติงานด้านการนิเทศในโรงเรียน ระดับก่อนประถมศึกษา มีดังนี้

(1) ผู้นิเทศควรมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาระบบการเรียนการสอน ระดับก่อนประถมศึกษาเป็นอย่างดี

(2) ครูผู้สอนควรได้รับการส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ทันสมัยอยู่เสมอ

(3) ผู้บริหารควรให้ความสำคัญและสนับสนุนการนิเทศภายในโรงเรียน

สมบัติ แสงนา (2538) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การดำเนินการการนิเทศภายในของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย" พบว่า

1) ผู้บริหารโรงเรียนดำเนินการกิจกรรมการนิเทศภายในอยู่ในระดับ "ปานกลาง" ยกเว้นการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนและการให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการนิเทศมีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "มาก"

2) ผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติงานการนิเทศภายในอยู่ในระดับ "มาก" ยกเว้น ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านวัดผลและประเมินผล มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "ปานกลาง"

3) ผู้บริหารโรงเรียนมีปัญหาการนิเทศภายในอยู่ในระดับ "ปานกลาง" ทุกด้าน

4) การนิเทศภายในของผู้บริหารโรงเรียนจะมีประสิทธิภาพเมื่อ

(1) ผู้บริหารโรงเรียนให้ความสำคัญและสนับสนุนการนิเทศ

(2) ผู้บริหารโรงเรียนส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในการนิเทศภายในให้มากที่สุด

(3) ผู้นิเทศพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถด้านการนิเทศอยู่เสมอ

จากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่นำเสนอ กล่าวโดยสรุปได้ว่า โรงเรียนประถมศึกษาได้จัดการนิเทศภายในโรงเรียนตามกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนและกิจกรรมการนิเทศ แต่โรงเรียนยังมีปัญหาในการปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศ ขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการนิเทศการศึกษา ขาดแหล่งวิทยาการ ขาดงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ที่จะมาสนับสนุนการนิเทศภายในโรงเรียน ส่วนความต้องการในการนิเทศภายในโรงเรียน โรงเรียนต้องการให้มีบุคลากรและองค์กรที่รับผิดชอบงานนิเทศภายในโรงเรียนโดยเฉพาะ ต้องการให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา การนิเทศภายในโรงเรียน มีความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้นิเทศและครูผู้สอน ต้องการแหล่งวิทยาการ งบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ที่จะมาสนับสนุนการนิเทศภายในโรงเรียน